Νέον Πνεῦμα

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ - ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β — ΕΤΟΣ Α' ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 6	ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Ι. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΥ	ΑΘΗΝΑΙ ΙΟΥΝΙΟΣ 1944

Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΜΑΝΗΣ

ΤΟΥ κ. Γ. ΦΤΕΡΗ

Ἀγαπητὲ φίλε κ. Βογόπουλε,

Μοῦ ζητήσατε νὰ ξαναθυμήσω στοὺς ἀναγνῶστες τοῦ περιοδικοῦ σας τὴν ἐποχὴ ποῦ πρωτοβγῆκε τὸ «Πνεῦμα» στὴν Καλαμάτα. Σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴ σκέψη. Καὶ μ' ὅλο ποῦ πάει πολὺς καιρὸς ποῦ δὲ γράφω, τόσο ποὺ νὰ φαντάζομαι στὸ τέλος — χωρὶς τὴν παραμικρότερη δυσαρέσκεια ἄλλωστε—ὅτι ἔσβυσε σιγὰ-σιγὰ κι' αὐτὴ ἡ περιωρισμένη ἔστω φιλολογικὴ ἀπήχηση ποῦ μπορεῖ νάχε κάποτε ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες τ' ὄνομά μου, στὴν περίπτωσή σας καταλάβαίνω πῶς θὰ μοῦ ἦταν ἀδύνατο ν' ἀντισταθῶ στὸν πειρασμό. Ἐσεῖς ξέρετε πόσο κρατάω μέσα μου αὐτὰ τὰ ἀκατάλυτα καὶ ξέχωρα πρῶτα στοιχεῖα ποῦ ἔχουν φτειάξει τὸν τραγικὰ πιστὸ χαρακτῆρα τῆς πατρίδας μου, τῆς Μάνης. Εἶναι ὁ τόπος ποῦ δὲ λησμονᾶνε ποτές, τίποτα, οὔτε τὸ καλό, οὔτε τὸ κακό. Ἀπὸ τὸν ψηλότερο πύργο, ποῦ ὁ γέρικος κορφέας του ἔχει ἰδωμένες νὰ μπαινοβγαίνουν γενηὲς καὶ γενηές, ὡς τὸ φτωχότερο καλύβι ἀπὸ ξερολίθι, παντοῦ οἱ ἀνθρῶποι κληρονομᾶνε αὐτὴ τὴ φοβερὴ τιμιότητα: νὰ θυμοῦνται. Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ὅ,τι ἀκούμπησε μὲ τὸ κρύο του χέρι ὁ μεγάλος ὀχτρός, ὁ θάνατος. Ὄχι βέβαια γιὰ χάρη τοῦ θανάτου. Ἀπὸ ἀδάμαστη ἀγάπη γιὰ τὴ ζωή. Τὸ μοιρολοῖ εἶνε κι' αὐτὸ μιὰ μορφὴ τῆς βεντέτας, ὁ βαθύτερος γδικιωμὸς τῆς καρδιᾶς, καθὼς πολεμᾶ νὰ νικήσει τὸ Χάρο μὲ τὴν ἀπαρηγόρητη πίστη της σ' ἐκεινους ποὺ φύγανε. Σ' ἐκείνους ποὺ νυχτώθηκαν στὴν Καιουγῆς.

Θέλω νὰ καταλήξω σὲ τοῦτο, μιὰ ποῦ ἄνοιξα τὴ συζήτηση. Δὲ νοιώθω οὔτε τὴν ἀλαφρότερη λύπη ξαναγυρίζοντας στὰ παλιά. Δὲ μοῦ φαίνεται μάλιστα ὅτι ξαναγυρίζω στὰ παλιά. Τὸ ἀντίθετο συμβαίνει. Εἶναι τὰ παλιὰ ποῦ ἔρχονται σὲ μένα γιὰ νὰ γίνουν τωρινά, γιὰ νὰ ξαναβροῦν τὴν ἐνέργειά τους, γιὰ νὰ ζωντανέψουν μέσα στὸ σημερινὸν ἄνθρωπο. Κι'αὐτὸ μ' ἐνδιαφέρει. Δηλαδή ὅ,τι βρίσκεται ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς ζωῆς, ὅ,τι δίνει τὸ σφυγμό της καὶ συνεχίζει τὴν ἔλξη της.

Κάθε πρωϊνὸ μ' ἀρέσει ν' ἀνοίγω, πάντα μόνος μου, μὲ τὰ χέρια μου, τὸ παράθυρο, γιὰ νὰ χαρῶ τὴν καινούργια μέρα. Κι' ἀντικρύζω ὅλες τὶς φρεσκοφωτισμένες φόρμες, σὰν καλοὺς οἰωνούς, μ' ἐμπιστοσύνη. Καὶ τὴν ἡμέρα, σὰ μιὰ ὁλόφωτη δυνατότητα χαρᾶς, γιὰ μᾶς, γιὰ τὰ πουλιά, γιὰ τὰ δέντρα, γιὰ τὰ ζούδια, γιὰ ὅλα. Ἂν εἶνε κομμάτι βροχερὰ συννεφιασμένο τὸ βάθος, ξανοίγω γιὰ μιὰ στιγμή, μὲ τὴν πρόθυμη φαντασία, τὶς γκρίζες στέγες τοῦ μπουλβὰρ ντὲ Μπατινιόλ, στὸ δέκατο ἔβδομο. Κι' ἂν λάμπει μ' ὅλην τὴν ἔνδοξη ἐπιθετικότητά του τὸ γαλάζιο, ἀκούω νὰ σαλεύουν ὁλόγυρά μου, σὰν κλωνάρια, τὰ χορικὰ τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ. Τὴ σκέψη μου, δηλαδὴ αὐτὸ ποῦ εἶνε ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ καθενὸς—γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν Πασκάλ — κύταξα νὰ μὴν τὴν προδώσω. Τὸ taedium vitae, τὴ συχαμάρα αὐτοῦ τοῦ ντουνιᾶ, ποτέ μου δὲν τὴ δοκίμασα. Οὔτε τὴν αἴσθηση τῆς μοναξιᾶς, ἀκόμη κι' ὅταν τύχει νᾶμαι ὑλικὰ ὁλομόναχος. Προεκτείνοντας τὸν ἑαυτό μου πειὸ πέρα ἀπὸ τὸ φτωχὸ ἄτομο, χαίρομαι τὴν καθολικότητα καὶ τὴ σύνθεση τῆς ζωῆς ποῦ φτειάνουν τὴν ἀληθινὴ εὐτυχία. Ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μποροῦσα κι' ἐγὼ νᾶμαι δυσαρεστημένος πολὺ περισσότερο. Μὲ τὸ Θεὸ γενήκαμε φίλοι, ἔχω μάλιστα κάποτε τὴν ἐντύπωση ὅτι μιλᾶμε μαζί, ἀπὸ τότε ποῦ ἔμαθα ἐπὶ τέλους, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, τὴν πραγματική του διεύθυνση. Δὲν εἶνε ἀλήθεια πῶς κάθεται μέσα σ' ἕνα ὁλόχρυσο δεσποτικό, ἀπάνου σ' ἕνα ρόδινο σύννεφο, στα μεσουράνια. Δὲν εἶνε καθόλου ἀλήθεια...

Ὅσο γιὰ τὸ παρελθὸν εἶναι αὐτὸς ὁ μελλῳὸς καὶ στεγνὸς κόσμος τοῦ βολοδέρνεται μὲ τὴ φτώχεια του, τὴν περιφάνεια του καὶ μὲ τοὺς νεκρούς του, πεθατούς καὶ σκοτωτούς, ἀπάνου σὴν ἀνήλεη γῆ, τὴ γεμάτη ἀντίστασι, λιοπῦρι καὶ πέτρα, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴ Βέργα καὶ χύνεται κατὰ τὸ Βασιλοπόταμο. Γιὰ φόντο ἡ θάλασσα, ἀνάμεσα Βενέτικο καὶ Τσιρίγο. Κι' ὁ γέρο Πενταδάχτυλος π' ἀγναντεύει ἀπὸ τὴ Βασιλικὴ τὴ γρηᾶ Λακωνία, ἴσα μὲ τὸ πλοκάμι τοῦ

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ: Δρχ. 200.000.—

Καβομαλὴ ἀπὸ τὴ ζερβιὰ μεριὰ καὶ τὸν Κάβο Ματαπᾶ ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Νὰ τὸ γλυκὸ βάσανο τοῦ θυμητικοῦ μου! Κι' ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος, πέρνοντας τὴν ἴδια περιληπτικὴ ὑπόσταση, ἔγινε λίγο-λίγο μέσα μου μιὰ βρύση ποὺ τὴν ἀκούω ὅπου κι' ἂ βρεθῶ. Μιὰ χωριάτικη βρύση κι' ἕνα χωριάτικο λαγήνι.

Τόφερε κάποτε μιὰ νέα γυναῖκα, τόβαλε κάτου ἀπὸ τὸν αἰλὸ καὶ στάθηκε πλάϊ, ὅπως πλαϊ στὸ παγκάρι τῆς Παναγίας, βυζαντινὰ ἀκίνητη, μ' ἐκεῖνο τὸ χαμηλὸ βυθισμένο βλέμμα πόχουν οἱ χωριάτισες ὅταν δὲν ἀπασχολοῦν τὰ χέρια τους μὲ κάτι. Σὰν νὰ ντρέπουνται γι' αὐτό.

Τὸ λαγήνι γιόμισε μονομιᾶς. Καὶ τότε, ἀφοῦ τὸ πραχτικὸ μερος ἐτελείωσε, ἄρχισε ἡ βρύση νὰ παίζει μαζί του. Τὸ νερὸ ἔτρεχεν ἀπότομο, χαρούμενο, παιδιάτικο, γελαστό, στο στόμα τῆς μεγάλης στάμνας, κι' ἐκείνη πάλι μὲ τὴ σειρά της, το ἴδιο πνιγμένη στὰ γέλια, τὸ ξαναπέταγε ἀφρίζοντας, ὅσο μποροῦσε πειὸ ψηλά.

Μ' αὐτὸ τὸ δροσερώτατο παιχνίδι, κάτω ἀπὸ τὴ χορτοριασμένη καμάρα τῆς βρυσης τοῦ χωριοῦ, μιλάνε τὰ παιδικά μου χρόνια. Βλέπετε ὅτι δὲν πρόκειται πεια γιὰ τὸ περιοδικό σας. Αὐτὸ ἦταν μιὰ πρόφαση. Ἐδῶ εἴμαστε στὴ Νιουάνα, στὸ καφενεῖο τοῦ Κίσκιλα καὶ μιλᾶμε κυτάζοντας το γυαλό. Νὰ ὁ λόγος ποῦ μ' ἔκαμε νὰ δώσω στὴ συμπτωματικὴ συνεργασία μου τὸν τόνο τῆς ἐπιστολῆς. Ὅσο καὶ νἆνε γιὰ νὰ δημοσιευτῆ, τὸ θέμα ἔχει ὥστόσο γιὰ μένα ἕνα χαραχτῆρα οἰκειότητας.

* * *

Ἔχω προσέξει ὅτι κάθε ποῦ βάζω σὲ κίνηση αὐτὸ τὸ θαυμάσιο μηρυκαστικὸ ὄργανο ποῦ μᾶς ἐπιτρέπει ν' ἀναχαράζωμε τὴν ἴδια αἴσθηση πολλὲς φορές, δηλαδὴ τὴ μνήμη, πρῶτα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ἔρχεται ἀπάνου στὸν πίνακα τῆς φαντασίας μου τὸ τοπεῖο. Δὲν ξέρω ἂν τὸ φαινόμενο τοῦτο εἶνε προσωπικό, κι' ἂν θἄπρεπε νὰ τ' ἀποδώσω στὴν ὀπτικὴ προκατάληψη ποῦ εἶχα πάντα γιὰ τὸν κόσμο, μ' ἄλλα λόγια στὴ λαχτάρα μου γιὰ νὰ βλέπω ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερο. Ἢ βγαινει ἀπὸ τὴν ἐπιγενόμενη δυσπιστία μου στὶς ἀνθρωποκεντρικὲς θεωρίες. Ὅπως καὶ νἆναι ἔτσι γίνεται. Ἔρχεται πρῶτα τὸ τοπεῖο, καὶ μάλιστα ὄχι πάντα σὰν στοιχεῖο διακοσμητικό, σὰν κορνίζα τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ ὑποβάλει τὴν παρουσία του, ἢ γιὰ νὰ δώση μεγαλείτερο χῶρο στὴ θύμηση του. Ἔρχεται ὁλωσδιόλου ἀνεξάρητα σὰν μιὰ αὐτούσια καὶ αὐτόνομη περίπτωση ζωῆς.

Τὸ ἴδιο καὶ τώρα, ἀγναντεύοντας ἐκεῖνο τὸν καιρό, βλέπω νὰ ξεκαθαρίζουν μέσα μου ἀγαπητά μισοθαμπωμένα τοπεῖα. Ὅλα Μανιάτικα Ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἶχα ἀφήσει τὴν Ἀθήνα, μὲ τὴν ἴδια παράξενη χαρα ποῦ αἰσθάνομαι πάντότε φεύγοντας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Καὶ κατέβηκα στὸ χωριό. Δὲ θυμᾶμαι ποιὸ μῆνα. Θυμᾶμαι μονάχα πῶς μὲ τὸ ζεστὸ φῶς ἐκυκλοφοροῦσε παντοῦ μιὰ διάθεση μητρότητας.

Ὁ κυρίαρχος γενετήσιος πόθος εἶχε περάσει μέσα σὲ μιὰ πρωτόγονη ζωώδη καὶ κεντριστικὴ ὀσμή, ὅπως αὐτὲς ποῦ βγαίνουν ἀπὸ τοὺς πόρους τῶν ὄντων, ὅταν ἡ φύση ξαναμπαίνει στὶς ἀναπαραγωγικὲς λειτουργίες της κι' ἀρχινᾶνε νὰ σαλεύουν μέσα στὰ δέντρα οἱ ὀχιὲς τῶν χυμῶν. Μία δυνατὴ ὀσμή, ἀπὸ ἀψὺ πατημένο χορτάρι, ἀπὸ ρετσίνι, ἀπὸ λυγαριὰ κι' ἀπὸ ρήγανι. Κι' ἀπὸ γυναῖκα.

Ἡ πρόκληση τοῦ θηλυκοῦ γένους στὶς ἀναρίθμητες μορφὲς ποῦ πέρνει σ' ὅλα τὰ ἐνόργανα σώματα, ἀπὸ τὸ ζωϊκὸ ὡς τὸ φυτικὸ κόσμο, εἶχε γίνει ὁ ρυθμός τοῦ χωριοῦ. Ζῶα, ἔντομα, φτερωτά, σερπετά, μέσα στὸ ἠλιόφλογο, ξετρέχανε τόνα τ' ἄλλο, ἀνυπόμονα νὰ ζευγαρώσουν. Ἡ ἀκατάσχετη λειτουργία τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν εἰδῶν, συνεχιζότανε κάθε στιγμὴ ἀπὸ κάθε πλάσμα. Τίποτε δὲν ἄφηνε ἀσυγκίνητο ἢ παντοδύναμη παρόρμηση τῆς ἀναπαραγωγῆς. Στὴ γῆ, μέσα στὸ χῶμα, κατου στὶς ρίζες, στὰ μπόλια, στὶς καταβολάδες, στὶς φωληές, ὅπου κρυβόταν στοιχεῖο γόνιμο, ὅπου ἔπεσε σπόρος, ὅπου περνοῦσε ἡ γλυκειὰ ἀνατριχίλα τῆς ζωῆς, παντοῦ τὸ ἴδιο ἀκανίκητο πνεῦμα, ὁ ἴδιος νόμος, ἢ ἴδια θέληση. Οἱ κοπέλες τῆς παντρειᾶς περπατοῦσαν φορτωμένες τὸ βάρος τῆς ἀνυπόμονης μοίρας τους, κι' οἱ μητέρες, κάτω ἀπὸ τὰ μαῦρα τσεμπέρια, τὶς κρυφοκυτοῦσαν μ' ἀνήσυχη συμπόνεση.

Κι' ἀπάνου στὶς συκιές, οἱ κρεμασμένοι ὀρνοί, τ' ἀρσενικὰ σύκα, κρατοῦσαν ὅλο τὸ δέντρο σὲ συγκίνηση.

* * *

Αὐτὸ εἶνε, κύριε, τὸ χωριό μου. Ἐδῶ γεννήθηκα. Ἐδῶ μεγάλωσα. Σ' ἕνα ἀπὸ τὰ παλιὰ τοῦτα σπίτια, μὲ τὰ μικρὰ θλιβερά τους παράθυρα ποῦ κυτᾶνε κατὰ τὸ δρόμο, τὸ μόνο δρόμο ποῦ ἔχει τὸ γοητευτικὸ προνόμιο νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ χωριό. Καὶ νὰ τραβάει κατὰ τὴ θάλασσα.

Προτοῦ τὸν πάρωμε δὲν εἴχαμε καθόλου τὴν αἴσθηση τοῦ ἄλλου κόσμου. Οὔτε τὴ θάλασσα βλέπαμε, γιατὶ νὰ σπίτια εἶνε χτισμένα πίσω ἀπὸ τὸ καύκαλο τοῦ βουνοῦ, γιὰ νὰ προστατεύουνται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους. Δυὸ κορφές, τὸ Καταφύγι μπροστά, ἀπὸ τὴν προσηλιακὴ πάντα, κι' ἀπὸ τὴν ἀποσκιαδερὴ ὁ Βόϊβοντας. Ἐκεῖ ἀνάμεσα ἐτοποθετοῦσα ἐπὶ ὁλόκληρα χρόνια ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ τὴ χώραγε μιὰ χαρά. Ἐτοῦτος ὁ μικρὸς τόπος εἶχε ὅ,τι χρειαζότανε στὸν καθένα, γιὰ νὰ χαρεῖ καὶ γιὰ νὰ πονέσει, ἀκόμη καὶ γιὰ νὰ προσφέρει στὸν ἑαυτό του αὐτὴ τὴν πανάρχαια καὶ ἀναντικατάσταση πολυτέλεια, ποὺ εἶνε γιὰ τὸν ἄνθρωπο τὸ νὰ κάνει τὸ κακὸ στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Ἐκεῖ ἐζοῦσαν οἱ χωριάτες, τὰ φαντάσματα καὶ τὰ ζῶα. Ἐκεῖ ἐγίνονταν οἱ γάμοι, οἱ γένες καὶ τὰ φονικά. Ἐκεῖ ἔσκουζε τὸ αἷμα τοῦ σκοτωμένου, ἀναζητῶντας τὴν πίστη τοῦ ζωντανοῦ.

Ὁ ἥλιος σ' ὅλ' αὐτὰ μοῦ φαινόταν ἀπόλυτα σύμφωνος. Οὔτ' εἶχα τὴν παραμικρότερη ἀμφιβολία ὅτι ἡ μοναδικὴ δουλειά του στὸν κόσμο, ἦταν ἡ λάτρα τοῦ μικροῦ τούτου χωριοῦ. Τὸ πρωὶ ἔσκαγε τὸ βλέφαρό του, ἀπάνου ἀπὸ τὸ Καταφύγι, καταφχαριστημένος ποῦ ξαναβρῆκε ὅλα τὰ πάντα σὴ θέση τους. Ἐμετροῦσε τὶς κότες, τοὺς κούρους, τ' ἄλλα κατοικίδια ζῶα, ἐμέστωνε τοὺς καρπούς, ἐφώτιζε τοὺς χωριάτες γιὰ νὰ νετάρουν τὰ ἁπλᾶ καὶ σκληρὰ ἔργα του, ὥσπου νὰ τσακίσει ἡ μέρα. Καὶ τότε, βράδυ βράδυ, καθὼς ἐτέλειωνε τὸ μεροκάματο, ἔπερνε τ' ἀδυνατισμένο του πυροφάνι καὶ πήγαινε πίσω ἀπὸ τὸ Βόϊβοντα, πίσω ἀπὸ τὸν Καβαλάρη, κατὰ τὰ Ζυγοχώρια τοῦ Λεύκτρου γιὰ νὰ ξαποστάσει κι' αὐτός.

Καὶ τ' ἄλλο πρωὶ πάλι τὰ ἴδια. Ξαναγύριζε φρέσκος ὁ ἥλιος, γιὰ νὰ φωτίσει τὴν ἴδια περιοχή, τὰ ἴδια σπίτια, ποῦ προτοῦ ἀκόμη νὰ πάρουν τὰ γεωμετρικά τους σχήματα μέσα στὸ φῶς τῆς πρώτης αὐγῆς, ἔμοιαζαν ἀγουροξυπνημένα ζῶα, ποῦ εἶναι ἕτοιμα ν' ἀνακλαδιστοῦν γιὰ νὰ ξεμουδιάσουνε.

* * *

Οἱ χωριανοὶ ἦταν σκληραγωγημένοι ἐργάτες ποῦ παλεύανε ὅλο τὸ χρόνο μὲ τὴν τραχειὰ ἀλύπητη γῆ. Καὶ τὰ καζάντια τους ἀσήμαντα. Ἀλλὰ ποτὲς δὲ βογγοῦσαν γι' αὐτό, γιατὶ εἴχανε βαθύτατο σέβας στὴ γῆ τους, ὅσο καὶ νὰ τοὺς βασάνιζε.

Τὰ χέρια τους κρέμονταν βαρειὰ ἀπὸ τὶς βαρειὲς ἐργασίες, καὶ τὰ πέρνανε μαζί, σὰν κάτι ποῦ ἀπόχτησε λίγο-λίγο δική του ἀνεξάρτητη ὑπόσταση. Ἔτσι ὅπως πέρνανε φεύγοντας γιὰ τὶς δουλειές τους, τὴν τσάπα, τὸ λουστάρι, ἢ τὸν κασμά. Κι' ὅταν ἀκούμπαγαν ἀπάνου σὲ κάτι, ποτὲ βιαστικά, ἀλλὰ ἀργά, σίγουρα κι' ἀποφασισμένα, λέγατε πῶς τὸ πῆραν γιὰ πάντα στὴν ἐξουσία τους. Τόσο γερὰ κρατούσανε ὅλα τὰ πράματα, ἀπὸ μιὰ συνήθεια ποῦ δὲν εἶχε ὥστόσο γιὰ ἐλατήριο τὴν κατοχή τους. Τὴν ἐδημιούργησε ἡ ἀνάγκη ποῦ ἔνοιωθαν γιὰ νὰ δαμάζουνε τὰ πάντα, ἐπειδὴ βρίσκανε τὴν ἀντίσταση παντοῦ. Μιὰ φορὰ ἔτσι χουφτιάζανε τὸ στελιάρι τῆς ἀξίνας, τὸ σβέρκο τοῦ μουλαριοῦ τὴν ὥρα ποῦ τὸ σαμαρώνανε, τὴ χερολάβα τ' ἄλετριοῦ στὸ χωράφι.

Μόνο σὰν ἔπιαναν φιλικὰ χέρια στὸ μαγαζὶ ἢ τὴν Κυριακὴ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, αὐτὰ τὰ σκληρὰ χωριάτικα χέρια μαλακώνανε. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὰ μάτια. Ἅμα τὰ φώτιζε ἄξαφνα ἡ φιλία, ἐκύταζαν τὸν ἄλλο ἄνθρωπο, καθὼς κυτάζουνε τὰ παιδιά, ἄλλα παιδιά.

Τὸ βράδυ οἱ ξωμάχοι γύριζαν ἀπὸ τὰ χωράφια μὲ τὰ ζᾶ τους, λιγομίλητοι, ἀποσταμένοι κι' εἰρηνικοί. Ποτὲ δὲν εἴδαμε σ' ἀνθρώπους ποῦ κουράζονται μὲ ἔργα τῆς πολιτείας, αὐτὴ τὴ γαλήνια ἔκφραση. Νομίζατε πῶς θὰ πηγαίνανε στὸν ἑσπερινό.

Ἦταν ἡ δροσερὴ ὥρα ποῦ λέμε ἡλιοκαθίσματα. Ἡ μέρα πήγαινε νὰ θαμπώσει. Βασιλεύοντας ὁ ἥλιος ἀνθρῶποι καὶ ζωντανὰ ἔπερναν τὸ πισάχναρο γιὰ τὸ χωριό. Ἀναμεταξύ τους ἡ κοινὴ πολύωρη προσπάθεια εἶχε δημιουργήσει τώρα ἕνα δεσμό, σὰν τῆς φιλικῆς συνεργασίας, ποῦ δὲν ὑπῆρχε ὅταν ξεκινοῦσαν γιὰ τὸ χωράφι τὰ ξημερώματα. Κι' ἐγύριζαν ἀγάλια-γάλια, μπροστὰ τὰ ζᾶ, πίσω οἱ ἀνθρῶποι, ξεκοφτὰ στὸ πλάϊ οἱ ἴσκιοι, μέσα σὲ μιὰ ἀιμόσφαιρα εἰρήνης, ποῦ ὁ ἀγροτικὸς μόχθος τῆς ἔδινε ἕνα τόνο ἱερότητας.

Φτάνοντας στὰ σπίτια οἱ χωριάτες ἔπιναν νερό, κι' αὐτὸ ἦταν ἡ μεγάλη εὐδαιμονία τους. Ἐσήκωναν τὸ κανάτι μπροστὰ στὸ πρόσωπο καὶ καθὼς ρουφοῦσαν μὲ δίψα, τὰ καρύδια τους, τεντωμένα, λεπτότατα σχεδιασμένα κ' εὐκίνητα, ἔπαιζαν μέσα στὸ λαιμό.

Ὅσο γιὰ τὶς γυναῖκες, ὅλες στεγνὲς βοῦβὲς κι' ἕτοιμες πάντα, γιὰ ὅ,τι ἔχει σχέση μὲ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ κακοῦ ποῦ μποροῦσε νὰ τύχη στοὺς δικούς τους, ἐκεῖνες ἐγύριζαν πειὸ νωρίς. Ἔρχονταν ἀπὸ τὰ μποστάνια, μὲ τὰ καλάθια γεμάτα λαχανικὰ καὶ ἥλιο. Γιατὶ ὁ ἥλιος στὴ Μάνη μεταφέρεται, ἔχει ὑλικὴ ὕπαρξη, εἶναι σὰν χειροπιαστός. Πέρνοντας τὸ καλοκαίρι ἕνα καρπό, τὸν τινάζαμε κι' ἐννοιώθαμε νὰ σκορπᾶ ἡ ἀτμόσφαιρά του, ὁ ἥλιος ποῦ τὸν τύλιγε.

Τὴ στιγμὴ ποῦ ἐγίνονταν αὐτὰ τὰ ἁπλᾶ καὶ αἰώνια ἔργα, ὅταν ἄδειαζε δηλαδὴ ἕνα κοφίνι μὲ φροῦτα, ὅταν ὠδηγοῦνταν τὰ ζῶα στὸν ἀχυρῶνα, ὅταν ἔμπαινε στὴ θέση της ἡ σιδεροστιά, τὸ μάτι τῶν γυναικῶν ἔλαμπε ἀπὸ προσφορὰ καὶ σιγουράδα. Ἔπειτα ἀνάβανε τὸ καντήλι κι' αὐτὸ ἔδινε ἄξαφνα στὸ φτωχὸ σπίτι τὴν αἴσθηση μιᾶς ἀόρατης παρουσίας, ἕνα βάθος ἀπὸ μυστήριο. Τότε, ἀφοῦ ἔκαναν τὸ σταυρό τους, ὑποχωρούσανε μπροστὰ στὶς μαῦρες αὐστηρὲς Παναγίες, χαμογελώντας μὲ τὴ βαθύτερη εὐλάβεια, ὅπως χαμογελοῦν οἱ γυναικεῖες φιγοῦρες στὰ διηγήματὰ τοῦ Παπαδιαμάντη, καθὼς σκύβουν ἀπάνου στὶς λαμπριάτικες λαμπάδες τους.

Τώρα, αὐτὸ τὸ τόσο κανονικὸ καὶ φυσικὸ φαινόμενο ποῦναι τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας, ὅπως τύλιξε τὸ χωριὸ κι' ἔκαμε ὅλα τὰ πράματα ἀφηρημένα, ξύτνησε μέσα στοὺς ἀνθρώπους τὴ βαθειὰ μεταφυσικὴ περιέργεια. Ξαπλωμένοι σ' ἀλώνια, κυτᾶνε τὸν ἄπειρο οὐρανό. Ἕνα ἀστέρι χύθηκε κατὰ τὴ μεριὰ τῆς ἀνατολῆς. Ἡ Ἀλετροπόδα στέκεται ἀκίνητη. Μὲ τὸ Γαλαξία κυλᾶ τὰ θαμπὰ νερά του ὁ Ἰορδάνης ποταμός. Τὰ σκυλιὰ ἀλυχτᾶνε. Οἱ πεθαμένοι, στὸ κοιμητῆρι, γυρίσανε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά. . .

Ἐκεῖνο τὸν ἴδιο καιρὸ χτύπησε τὰ μάτια μας καὶ τὸ θᾶμα, τὸ μεγάλο θᾶμα ποῦ μᾶς ἔδωσε τὴν προοπτικὴ τῆς ἀπεραντοσύνης, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ὠμορφιᾶς. Πρωτόειδαμε τὴ θάλασσα. Εἴχαμε τύχη ποῦ δὲν πάθαμε τίποτα στὸ μεταξύ, προτοῦ τὴν αἰσθανθοῦμε νὰ κυλᾶ ἀπὸ τὰ βλέφαρά μας μέσα στὴ φαντασία μας, δηλαδὴ προτοῦ νοιώσωμε τὸν ὕψιστο παλμό, ποῦ χάρη σὲ δαύτη δίνει ἡ μάγισσα ζωὴ στὴ φτωχὴ καρδιὰ τ' ἀνθρώπου, μὲ τὴ λυρική της κατάπληξη. Κατεβαίναμε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ Καραβοστάσι. Μέσα στὴν ξαστεράδα τοῦ πρωϊνοῦ εἴδαμε ἄξαφνα, ἀγνάντια στὸ Φρύγανο, τὸν ἀπέραντο γαλάζιο οὐρανὸ νὰ χάνει τὸ στρογγυλὸ σχῆμα του καὶ νὰ πέφτει κάθετα πρὸς τὰ κάτω. Γιατὶ ἡ θάλασσα— κι' αὐτὸ τὸ θυμόμαστε πολὺ καλὰ— δὲ μᾶς φανερώθηκε ἐπίπεδη στὸ πρῶτο βλέμμα. Ἐκρεμότανε ἀπὸ τὰ οὐράνια. Ἦταν ἡ πρώτη, ἡ κατάπρωτη ἐντύπωσή μας. Κι' ἀμέσως ὕστερα ἀτλώθηκε ὁλόϊσα πρὸς τὸ βάθος, ὡς τὰ Μοθοκώρωνα.

Ἐκείνη τὴ νύχτα δὲν ἔκλεισα μάτι ξέροντας ἔτσι κοντά μου τὴ θάλασσα. Μὲ κρατοῦσε σὲ μιὰ παράξενη ταραχή. Καὶ μ' ὅλο ποῦ δὲν τὴν καλοξάνοιγα ἀνάμεσα στοὺς μαύρους ὄγκους τῆς πετρηᾶς, ἔννοιωθα ὥστόσο τὸ πεντάλαφρο παιχνίδι πόκανε μὲ τὸ σεῖσμα τοῦ χυτοῦ της κορμιοῦ, τριγύρω στὰ βράχια. Καὶ μαζί μ' αὐτὸ τὸ βαθὺ ἀχολόημα ποῦ ἐκυριαρχοῦσε ἀνάμεσα σ' ὅλα. Ἦταν ὁ ἀνασασμὸς τοῦ πελάου, ἀλλὰ στ' αὐτί μου ἔπερνε ἕναν τόνο ἀπόκοσμο, θεϊκό. Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων!

(Συνεχίζεται)

Γ. ΦΤΕΡΗΣ

Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΜΑΣ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

ΔΕΝ ξέρουμε ἂν μείνανε ὅλοι οἱ ἀναγνῶστες μας ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος μας, τὸ ἀφιερωμένο στὴν Ἀθήνα μας. Τ ἄπειρα ὡστόσο συγχαρητήρια ποὺ λάβαμε δείγνουν πῶς ἡ ἰδέα ποὺ εἴχαμε ν' ἀφιερώσουμε ἕνα φύλλο στὴν Ἀθήνα ἄρεσε σ' ὅλους καὶ βρῆκε τὴ γενικὴ ἐπικρότηση Χρειαζόντουσαν δέδαια καὶ περισσότερες σελίδες, καὶ πλουσιώτερη καὶ ποικιλώτερη ὕλη γιὰ νὰ εἶναι τὸ τεῦχος αὐτὸ ὅπως θἄπρεπε κι' ὅπως μεῖς τὸ φανταστήκαμε. Ποῦ ὅμως, σήμερα τὰ τεχνικὰ μέσα καὶ τὰ ἔξοδα γιὰ τὴν ἐκτέλεση ἑνὸς τέτοιου ἔργου, ποῦθελε μείνει ἀληθινὸ μνημεῖο στὴν πνευματικὴ ἱστορία τῆς Ἀθήνας . .

Πρέπει, λοιπόν, νὰ μείνουμε καὶ μεῖς ἱκανοποιημένοι — τουλάχιστο γιὰ σήμερα — μὲ τὴν προσπάθεια μας αὐτὴ, καὶ νὰ ἐπιφυλαχτοῦμε νὰ τὴν ὁλοκληρώσουμε ἀργότερα ὅταν πάψη τοῦτη ἡ παγκόσμια πυρκαγιά.

Κα μὲ τοῦτα ὅμως τὰ φτωχὰ μέσα ποὺ διαθέτουμε σήμερα κα' μ' ὅλες τὶς δύσκολες περιστάσεις, μεῖς θὰ προχωρήσουμε στὸ δύσκολο ἔργο μας. Συνεχίζοντας σὲ τὴν προσπάθε ά μας, *θ' ἀφιερώσουμε καὶ ἕνα φύλλο μας στὸν Πειραιᾶ*, τὴ μεγάλη αὐτὴ πόλη τῆς δου εἰᾶς καὶ τοῦ μόχθου, ποὺ ὅσο καὶ ἂν γενικὰ ὑπολογίζεται μόνο σὰν ἕνα μεγάλο ἐμπορικὸ καὶ βιομηχανικὸ κέντρο, ὡστόσο εἶναι καὶ ὁ τόπος ποὺ μᾶς ἔδωκε τόσους καὶ τόσους—παλιοὺς καὶ νέους — πνευματικοὺς ἀνθρώπους, ποὺ κατέχουνε σήμερα μιὰ ξεχωριστὴ θέση μέσα στὴν Ἑλληνικὴ διανόηση. Καὶ στὸ φύλλο μας αὐτὸ θὰ συνεργαστοῦνε, ὅπως ἐλπίζουμε, ὅλοι οἱ ἄξιοι διανοούμενοι Πειραιῶτες.

Ὕστερα θὰ ἐπακολουθήση ἡ ἔκδοση καὶ ἄλλων φύλλων τοῦ περιοδικοῦ μας ἀφιερωμένων στὰ μεγαλήτερα πνευματικὰ κέντρα τῆς χώρας μας καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ, ποὺ τὸ καθένα χωριστὰ καὶ ὅλα μαζὶ συμβάλανε στὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀναγέννηση τῆς νεώτερης Ἑλλάδας. Καὶ τὰ κέντρα αὐτά, τὰ ὁποῖα θ'ἀναφέρουμε στὸ ἐρχόμενο φύλλο τοῦ «Νέου Πνεύματος», δὲν εἶναι λίγα.

Ἔτσι κάνοντες, θὰ συγκεντρώσουμε σιγὰ σιγὰ μέσα στὶς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ μας ὅ,τι μπορέσουμε καλύτερο ἀπὸ τὴ νεώτερη Ἑλληνικὴ διανόηση.

Αὐτὴ εἶναι ἡ νέα πορεία ποὺ θ' ἀκολουθήση τὸ «Νέον Πνεῦμα». Ὁ καινούργιος δρόμος ποὺ χαράξαμε στὴν ἀρχή, τὴν κατεύθυνση τοῦτη πῆρε τώρα. Καὶ ἡ ἀρχὴ εἶναι σχεδὸν τὸ «ἥμισυ τοῦ παντὸς» σὲ κάθε ἀνθρώπινη προσπάθεια. . .

Δ. Β.

ΝΟΣΤΑΛΓΙΕΣ

Στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ξανθομάλλη Ἀπρίλη,
ποὺ σκόρπαε γύρω χάδια καὶ φιλιά,
βλαχούλα ὁτὸ μαβί της τὸ μαντῆλι,
φουντώνη ἡ μυρωμένη πασχαλιά.

Λιόχαρο γιόμα: Κάτω τὸ τριφύλλι,
βελοῦδα βαθυπράσινα χαλιά,
χρυσὴ νταντέλλα ἀνοῖ τὸ χαμομῆλι,
ρουμπίνια τὸν ἀνθὸ ἡ τριανταφυλλιά.

Στοῦ χαμηλοῦ σπιτιοῦ τὸ παραθύρι,
ἡ βάβω μὲ σπασμένο διαλυσιῆρι
χτενίζει τ' ἀσημένια της μαλλιά.

Κι' ἔτσι ὅπως στὸ περβάζι του ἔχει γείρει,
τῆς ἄνοιξης κυττάει τὸ πανηγύρι,
καὶ μὲ καημὸ θυμᾶται τὰ παλιά.

ΚΟΥΡΗΣ ΚΟΥΡΑΚΟΣ Μ.

ΤΡΙΠΤΥΧΟ

I

Δίχως Ἀγάπη, δίχως στοργή,
σὰν ἕνα Τίποτα πάνω στὴ γῆ,
γεύουμαι τ' Ἄδικο δίχως ὀργή. . .

II

Λυώνουν ἀδιάκοπα τὰ νυχτοκέρια μου,
λάμπουν ἀδιάφορα πάνω τ' ἀστέρια μου,
κ' ἔλυωσε τ' Ὄνειρο μέσα στὰ χέρια μου. . .

III

Ἀγάπη σκόρπισα γύρω μου τόση. . .
Πικρὸ μοῦ ἀπόμεινε κέρδος ἡ Γνώση. . .
Ἕνα χαμόγελο ποιὸς θὰ μοῦ δόσει ; . .

ΗΡΑΚΛΗΣ Θ. ΜΑΛΛΩΣΗΣ

ΝΙΚΟΥ Π. ΒΕΡΓΩΤΗ
ΑΘΗΝΑΪΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΣΤΗ νεοελληνικὴ μουσικὴ ὡς δημιουργικὴ ἐκδήλωσις, ἰδιαιτέρα κατέχει θέσι, μὲ τὴ χαρακτηριστική του ἰδιοτυπία, τὸ λεγόμενον ἀθηναϊκὸ τραγούδι. Ὑπὸ τὸν ὅρον αὐτὸν κυριολεκτικώτερα ἐννοοῦμε τὶς διάφορες ρομάνς, γενικώτερα, μονωδιακὰ τραγούδια, διωδίες, κόρα, ποὺ ἔγουν συντεθῆ ἀπὸ τοὺς ἐπὶ χρόνια ἐγκατεστημένους στὴν ἑλληνικὴ πρωτεύουσα συνθέτας, ποὺ ἐκφράζουν πιστὰ καὶ ζωντανὰ τὰ αἰσθήματα, τὶς διαθέσεις, τὴ βαθύτερη ζωὴ τοῦ μέσου κοινοῦ τοῦ τόπου μας, διάφορων ἐπογῶν καὶ περιόδων, στὰ πλαίσια τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους.

Στὴν κατηγορία τοῦ καλλιτεχνικοῦ αὐτοῦ εἴδους ὑπάγονται κυρίως ἀντιπροσωπευτικὰ τραγούδια λαϊκῶν συνθετῶν πανελληνίου φήμης καὶ δημοτικότητος σὲ κάποιαν ἐκλεκτικότητα, χωρὶς φυσικὰ, νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψι τὰ ἀγοράτα, ἀνούσια καὶ χυδαῖα κατασκευάσματα τῆς βιομηχανοποιημένης τέχνης τῶν τελευταίων χρόνων. Ἀλλὰ καὶ μερικὰ ποὺ εὑρίσκονται στὸ μεταίχμιο τοῦ τεχνικοῦ τραγουδιοῦ καὶ τῆς λαϊκῆς ρωμάνς. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι νεανικὰ ἔργα διαπρεπῶν μουσουργῶν μας, ἰδίως ἑπτανησιακῆς καταγωγῆς, ὅπως ὁ παγκοσμίου φήμης Σαμάρας κ. ἄ.

Ἀπὸ τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀθηναϊκοῦ τραγουδιοῦ, ἰδίως εἶναι ἡ ἐκφραστικὴ μορφὴ τῆς καντάδας. Ἡ ἀθηναϊκὴ καντάδα ἐδημιουργήθη ὑπὸ τὴ διπλῆν ἐπίδρασι τῆς ἰταλικῆς μουσικῆς (μελοδραμάτων—καντσονεττῶν) καὶ τῆς ἰδιότυπης ἑπτανησιακῆς καντάδας καὶ λινώτερο τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Φορεῖς τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἰταλικῆς μουσικῆς ἦσαν οἱ διάφοροι ἰταλικοὶ θίασοι τραγουδιστῶν καὶ διδάσκαλοι ποὺ τακτικὰ ἐπεσκέπτοντο τὰς Ἀθήνας καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τελευταίους ποὺ ἔμειναν καιρὸ στὸν τόπο μας ἀπὸ τοῦ περιφήμου Παρίζίνη, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς παλαιοτάτης Φιλαρμονικῆς Ἀθηνῶν «Εὐτέρπης» καὶ συνθέτου τοῦ ἱστορικοῦ «Ἀρκαδιοῦ» κ.ἄ. Χαρακτηριστικὸ τοῦ πράγματος εἶναι καὶ ἡ ἀφομοιωτικὴ πολιτογράφησις ὡς ἑλληνικῶν τραγουδιῶν, μὲ προσαρμογὴν ἀναλόγων στίχων, γνωστῶν μελοδραματικῶν μελῳδιῶν τοῦ Ἐρνάνη, τῆς Λουκίας, τοῦ Τροβατόρε, τοῦ Ριγολέττου, ὅπως λχ τὸ πρόσφημο «Πάρ' τὴν καρδιά μου πάρτινε», ἀπὸ τὴ γνωστότατη ἄρια τῆς ἀρχῆς τῆς α' πράξεως τοῦ «Ριγολέττου» μὲ ἐλαφρὰ παραλλαγή, οἱ νεαπολιτάνικης προελεύσεως ρωμάνς «Κύτταξε ἡ φύσις γύρω. .», τὸ «Μιὰ βοσκοπούλα ἀγάπησα» κλπ.

Ὡς πρὸς τὴν ἑπτανησιακὴν ἐπίδρασιν, αὐτὴ προῆλθεν κυρίως ἀπὸ τοὺς ἐγκατεστημένους στὰς Ἀθήνας ἑπτανησίους συνθέτας καὶ ἀργυμουσικοὺς, ὅπως λ. χ. ὁ Ν Λαμπελέτ, ὁ Ξύνδας, ὁ Καρρέρ, ὁ Μπεκατῶρος, ὁ Καμηλιέρης, ὁ Λαυράγκας, ὁ Σπάθης, ὁ Γκρέκ, ὁ Καίσαρης κλπ. ποὺ προσέφεραν ἀνεκτίμητη συμβολὴ στὴν ἐν γένει μουσικὴ μας ἀνάπτυξι καὶ ὑπῆρξαν—ὡς ἱδρυταὶ καὶ μέλη καλλιτεχνικῶν σωματείων καὶ συγκροτημάτων (ὅπως λχ. ἡ «Φιλαρμονικὴ Ἑταιρεία», ὁ «Ὅμιλος τῶν Φιλομούσων», ἡ «Μουσικὴ Ἑταιρεία» κλπ.), μαζὶ μὲ ἄλλους συμπατριώτας τους ἐκτελεστάς—οἱ στυλοβάται τῆς μουσικῆς μας ἀνοπλάσεως καὶ ποιοῦδου, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ 70ετίας καὶ πλέον καὶ ἐπηρεγματοποίησε κατὰ τὴν τελευταία περίοδο σημαντικώτατα ἀποτελέσματα.

Οἱ δυὸ αὐτοὶ παράγοντες (ἡ ἰταλικὴ καὶ ἑπτανησιακὴ μουσική, μὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀντιπροσώπους της, ἰδίως ἡ δευτέρα, καὶ ἀναμορφωτὰς) συνετέλεσαν ἀρκετὰ στὴν καλλιέργεια τοῦ μουσικοῦ αἰσθήματος τοῦ κοινοῦ τῶν παλαιοτέρων γενεῶν καὶ τὴ βαθμιαία ἐκτόπισι τοῦ πρωτογόνου ἀμανέ, χωρὶς νὰ παραβλάψουν καὶ τὴ διατήρησι στὸ λαὸ τῆς παραδόσεως τοῦ ἄγνοῦ ἑλληνοτρόπου καὶ ἀρρενωποῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ τὴ δημιουργία νέων δημοτικοφανῶν συνθέσεων.

* * *

Τὸ Ἀθηναϊκὸ τραγοῦδι στὴν ἐκλεκτικώτερη καὶ ἀντιπροσωπευτικώτερή του ἐκδήλωσι, τῶν δύο προηγουμένων, ἰδίως, γενεῶν — ὅπως ἐν γένει τὸ λαϊκό μας τῆς αὐτῆς ἐποχῆς—διαπνέεται στὸ σύνολον ἀπὸ ζωηρὸ καὶ πλούσιο ρωμαντικὸ αἴσθημα. Ὁ ρωμαντισμὸς στὴ μουσικὴ δὲν ἦταν πάντα νοσηρός. Εἶχε συχνὰ λαγθάνον ἰδεαλιστικὸ φόντο, μιὰ βαθιὰ νοσταλγικὴ καὶ εἰδυλλιακὴ διάθεσι, ἐλεγειακὴ μελαγχολία, γιὰ τὴν ἀπώλεια ἰνδάλματος ἢ ἀπραγματοποίητου ὀνείρου, ψυχικὴ τρυφερότητα, ἐρωτικοῦ μᾶλλον χαρακτῆρος. Ἐνῶ στοὺς ἑπτανησίους (Μάντζαρο, Ξύνδα, Καρρέρ, Τζ. Μεταξᾶ κ.ἄ.) καὶ τὸ πατριωτικὸ—ἡρωϊκὸ κίνητρο, ὅπως συχνὰ καὶ στοὺς συμπατριώτας τους ποιητὰς (Σολωμό, Βαλαωρίτη, Μαβίλη κλπ.).

Τὸ ρωμαντικὸ αἴσθημα τῶν νέων ἐτροφοδοτοῦσαν ἡ ὀμαλότης στὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ ἀπλότης, ἡ ἠρεμία καὶ ἔλλειψις—ἀντίθετα μὲ τὴ νέα ἐποχὴ — τῆς μηχανοποιήσεως καὶ ταχύτητος τῆς βιοπάλης ποὺ εὐνοοῦσαν τὴν τάσι στὴν ἐσωτερίκευσι καὶ τὴν ὀνειροπόλησι τῶν ἀνθρώπων καὶ συνάμα ἡ αὐστηρότης τῶν ἠθῶν ποὺ παρεμπόδιζε καὶ περιώριζε τὴν ἱκανοποίησι τοῦ ἐρωτικοῦ αἰσθήματος.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνη ἀντηχοῦσε στὰ στενὰ τῆς Πλάκας, τὴ Νεάπολι καὶ ἄλλες συνοικίες, μὲ ἀφετηρία τὶς σχετικὲς μπουζουκιὲς τοῦ τσέβερνες, τὸ τραγοῦδι τῶν τσεβαλιέρων (μονοφωνο, ντουέττο ἢ κόρα), μὲ συνοδεία κιθάρας ἢ καὶ, κάποτε, μικρῆς μαντολίνας. Τὸ τραγοῦδι μὲ τὰ κύκλα τοῦ τριχυμισμοῦ καὶ νοσταλγικοῦ πάθους συγκινοῦσε τοὺς ἀνθρώπους, κάθε τάξεως, καταστάσεως καὶ ἡλικίας, τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ φθονικὸς ἐλληνιστὴς Πορφυρόπουλος, μὲ τὴ μουσικία κιθάρα του, ἔψαλλε στὴν Πάτρα παθητικώτατα πρὸς τὴ λατρευτή του τὴν περίφημη, σὰν κύκνειο ἆσμα, καντάδα :

. . . . . .

Ὦ, ἄφες ν' ἀποθά ω
Στὴν τρυφερὰν ἀγκάλη σου
Ὦ, ἄπελπις καὶ κλαίων
Τοὺς γλυκυτάτους σου ὀφθαλμοὺς
Νὰ ἀσπασθῶ ἐκπνέων.

* * *

Ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσωπευτικωτέρους δημιουργοὺς

ὡραιοτάτων ρωμάνς, μὲ χαρακτῆρα μᾶλλον καντάδας εἶναι: ὁ Ν. Λαμπελέτ, ὁ Κόκκινος, ὁ Στρουμπούλης, ὁ Ρόδιος, ὁ Ξανθόπουλος, ὁ Λαυράγκας, ὁ Μπεκατῶρος κ. ἄ. Ὁ πρῶτος ὡς μουσικοδιδάσκαλος, πρωτεργάτης καλλιτεχνικῶν συγκροτημάτων (ὅπως ἡ «Φιλαρμονικὴ Ἑταιρεία», ὁ «Ὅμιλος τῶν Φιλομούσων» κλπ.)ὡς δημιουργός, πρὸ τοῦ Δ.Λαυράγκα, τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ μελοδραματικοῦ θιάσου, προτύπων ἐκκλησιαστικῶν χορωδιῶν, συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἐξαιρετικῶν ἀναμορφωτῶν τῆς καλλιτεχνικῆς μας ζωῆς. Ἀνάλογη σπουδαιότητα ἔχει γιὰ τὸν τόπο μας καὶ τὸ μουσικοδημιουργικό ἔργο τοῦ Ναπολ. Λαμπελέτ. Ὁ διαπρεπὴς ἑπτανήσιος μουσουργός, ὁ συνθέτης τοῦ ἀριστουργηματικοῦ μιμοδράματος «Ὄνειρο τοῦ Πιερρότου» καὶ ἄλλων θαυμασίων ἔργων, ποὺ ἐτίμησε πολὺ στὸ ἐξωτερικὸ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα καὶ ὡς μαέστρος, ἐπέδρασε πολὺ μὲ τὰ ὡραιότατα, ραψιναρισμένα καὶ παθητικὰ τραγούδια του, ὅπως ἡ βαρκαρόλα ὁ «Νυχτομπάτης», «Ἔλα μαζί μου», «Οὔτε μὲ γνωρίζεις, οὔτε σὲ γνωρίζω», «Ὅταν γελᾶς κι' ὅταν μιλεῖς»στὴν ἐξευγένισι τοῦ ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ.

Ἀντιπροσωπευτικώτατος τύπος τοῦ ἑλληνοαθηναϊκοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ὁ Ν Κόκκινος, ἕνα ἀπὸ τὰ σπανιώτερα νεοελληνικὰ συνθετικὰ ταλέντα, αὐτοδίδακτος, αὐτοσχέδιος, ἀλλὰ μὲ μιὰ πλουσιωτάτη ἔμπνευσι, χειμαρρώδη μελωδικότητα, πολλῶν ἐκφραστικωτάτων ἀπερίττων καὶ ἀθανάτων τραγουδιῶν. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τὰ περίφημα: «Κοιμήσου ἀγάπη μου», τὸ ὑπέροχο δημοτικοφανὲς «Τσοπανόπουλο», τὸ «Μιὰ πεταλοῦδα νάμουνα, νὰ πέταγα σιμά σου», κ. ἄ.

Ὁ Χ. Στρουμπούλης, ἔγραψεν ἐπίσης ὡραῖα καὶ πολὺ ἐκφραστικὰ τραγούδια σὲ στὺλ ἀθηναϊκῆς καντάδας, ἂν καὶ τὸ ἔργο του βαρύνει ποιοτικὰ καὶ ποσοτικὰ ὀλιγώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ συγχρόνου του Κοκκίνου. Μεταξὺ τῶν τραγουδιῶν τοῦ Στρουμπούλη εἶναι τὰ περίφημα: «Ἕνας βράχος στὸ βουνό», «Ἔχει καϋμὸ ἡ θάλασσα», «Γιὰ σένα», «Τὰ νειάτα μου φεύγουν» κ ἄ. πολλά.

Πλουσιώτερο καὶ ἐκλεκτότερο μουσικοδημιουργικὸ ἔργο ἀπὸ του Στρουμπούλη παρουσίασεν ὁ Ρόδιος, παλαιὸς ἀπόφοιτος τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν, ἐκλεκτὸς βιολινίστας, ποὺ ὑπῆρξε καὶ μεταξὺ τῶν πρωτεργατῶν τῆς «Μουσικῆς Ἑταιρείας», ἡ ὁποία εἶχε σημαντικὴ δρᾶσι. Τὰ τραγούδια του —ρωμάνς, χαρακτηρίζει εὐγενικὸ αἴσθημα, λυρισμός, χάρις, ἁπλῆ καὶ ἀπέριττη μορφὴ τόσο στὰ μονωδιακά, ὅσο καὶ στὰ χορωδιακά, ἀντιπροσωπευτικοῦ ἀθηναϊκοῦ χρώματος. Μεταξὺ αὐτῶν γνωστότερα εἶναι : «Ἡ μουσική»,«Ἡ Πατρίς», «Πές μου τί ἔχω στὴν καρδιά», «Ἡ πεισματάρα», «Ἡ θάλασσα», «Ρεμβασμός», «Γιατὶ ἀγρυπνῶ», «Ἀποχαιρετισμὸς ναύτου» κ. ἄ.

Ὡραιότατα τραγούδια—ρωμάνς μὲ ἰδιάζουσα λεπταισθησία, εὐγένεια διαθέσεως καὶ παθητικότητα, μελαγχολικῆς, συχνά, ἀποχρώσεως, ἔχει συνθέσει καὶ ὁ Τ. Ξανθόπουλος, ἀπόφοιτος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Βιέννης μὲ τοὺς διαπρεπεστέρους καθηγητάς, ποὺ ἦταν,συνάμα,ἀπὸ τοὺς καλυτέρους πιανίστας τῆς ἐποχῆς του. Ἀπὸ τὰ τραγούδια του περίφημα εἶναι: τὸ «Ἐσένα ποὺ σ' ἀγάπησα», «Γιατὶ λυπητερὸ τραγοῦδι», «Ἀνάμνησις τῆς Σμύρνης», «Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης», «Τὰ γλυκά σου τὰ μάτια» κλπ. Ἄφησε δὲ καὶ πολλὰ ἀνέκδοτα ἔργα.

Μεταξὺ τῶν θαυμασίων, τραγουδιῶν, ποὺ κυμαίνονται μεταξὺ τοῦ ἑπτανησιακοῦ καὶ τοῦ ἀθηναϊκοῦ ὕφους, εἶναι καὶ τοῦ διασήμου συνθέτου τῆς «Φλόρα Μιράμπιλις» Σ. Σαμάρα : «Μάννα καὶ γυιός», «Ὅρκος», «Ἄνοιξις», «Νανούρισμα», «Ἐξομολόγησις», τὸ «Εἰδύλλιον», «Τῆς κοπέλλας τὸ νερό» (τὸ τελευταῖο δημοτικίζοντος χαρακτῆρος)ὅπως καὶ ἄλλα,καθὼς καὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ στυλοβάτου τοῦ ἑλληνικοῦ μελοδράματος ἀλησμονήτου Δ. Λαυράγκα, ἐκφραστικώτατα ἐπίσης ἑπτανησιακοαθηναϊκοῦ χρώματος, ὅπως : ἡ «Ψαρόβαρκα», «Παραμύθι», «Μὲ νάζια κατεβαίνεις», «Τ' ἀγιόκλημα», «Ὁ τραγουδιστής», «Τῆς πίκρας τὸ νερό», «Στὶς ἐκκλησιᾶς τὰ σκαλοπάτια» κλπ.

Σχετικῆς ἀναλογίας πρὸς αὐτὰ ἔχουν συνθέσει καὶ ὁ Καρρέρ, Σ. καὶ Δ. Ξύνδας, Σ. Μπεκατῶρος, Γκρέκ. Ἐπίσης ἐνδιαφέροντα ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς οἱ Ι. Καίσαρης, Σπινέλης, Θ. Πολυκράτης, Σ. Μίνως, Α Ζαχαρόπουλος, Ἰ. Ντάβος, Δ. Παύλοβιτς, Ν. Χατζηαποστόλου κλπ.

* * *

Ὁ νεορρωμαντισμὸς στὴ νεοελληνικὴ μουσικὴ—ἀνάλογα μὲ τὴν εὐρωπαϊκή, ποὺ ἔφθασε μέχρι τοῦ 1914 στὰ ἔργα τοῦ Σκριάμπιν, Μασσενέ, Ντιπάρ, Φωρέ κλπ., καθὼς καὶ μερικῶν συγχρόνων τους ποιητῶν—διήρκεσε περίπου μέχρι τοῦ 1918. Ἐνῶ στὴν ποίησι τράβηξε καὶ πέραν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς (στοὺς στίχους τῶν Πορφύρα, Λαπαθιώτη, Καρυωτάκη, Ἄγρα, Δρίβα, τῆς Πολυδούρη κλπ.).

Ἀπὸ τοὺς συγχρόνους ἀντιπροσώπους τοῦ Ἀθηναϊκοῦ τραγουδιοῦ, πρέπει ν' ἀναφέρω τὸν Ἀττὶκ (Κλ. Τριανταφύλλου), τὸ δημιουργὸ τῶν ἰδιοτύπων ἐμπνευσμένων καὶ παθητικῶν καντσονετῶν, τραγουδιῶν ποὺ ἀρκετὰ ἀσφαλῶς θὰ ἐπιζήσουν, ὅπως τὰ περίφημα: «Εἶν' ἡ ἀγάπη χίμαιρα», ὁ «Διαβάτης τῆς ζωῆς» (τραγοῦδι—σκέτς), «Ἂν βγοῦν ἀλήθεια» κλπ. Ἐπίσης ἐνδιαφέροντα καὶ ἐκφραστικὰ ἔχουν συνθέσει οἱ κ.κ Θ. Σακελλαρίδης, Σ. Βελτετσιώτης, Χ. Χαιρόπουλος, Σ. Ξηρέλλης, Ι. Ψαρούδας, Τ. Μαρτνος, Σ. Προκοπίου Αἰμ. Σπήλιος, Ι. Γκρέκας καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ποὺ δυστυχῶς ὅμως ὁ χῶρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει, ὄχι νὰ ἀναλύσουμε τὸ γνωστότερο ἔργον τους, ἀλλ'οὔτε κἂν νὰ τοὺς ἀναφέρουμε.

Στὸ σημεῖωμα αὐτὸ παρέλειψα μερικοὺς ἀξιολόγους Ἕλληνας συνθέτας (ὅπως οἱ Ριάδης, Γ. Λαμπελέτ, Ἀξιώτης, Καλομοίρης, Βάρβογλης, Σκλάβος, Πετρίδης, Ἀλμπέρτης, Εὐαγγελάτος κλπ.) ποὺ ἔχουν γράψει κατὰ τὸ πλεῖστον ἔργα τεχνικὰ σὲ ἄλλο στύλ εἴτε ἑλληνικῆς, εἴτε ἑλληνοανατολικῆς, εἴτε καὶ εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς.

Παρέλειψα ἀκόμα καὶ τὰ βάναυσα, καὶ κακότεχνα κατασκευάσματα τῆς ἀγοραίας τέχνης,ποὺ καμμιὰ σχέσι δὲν ἔχουν μὲ τὰ ἄφθονα, μυροβόλα λουλούδια τοῦ ἀγνοῦ ἀθηναϊκοῦ τραγουδιοῦ, ποὺ προσπάθησα ἐδῶ νὰ παρουσιάσω σύντομα καὶ χαρακτηριστικὰ στὰ ἀντιπροσωπευτικώτερά του σημεῖα.

Ν. Π. ΒΕΡΓΩΤΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΜΗΡΙΚΗ «ΟΔΥΣΣΕΙΑ»

ΣΤΗ ΣΚΥΛΛΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΧΑΡΥΒΔΙ

Καὶ τὸ στενὸ ἐδιαβαίναμε μὲ στεναγμοὺς καὶ θρήνους·
τῆς Σκύλλας ὁ βραχογκρεμὸς ἐδῶθε καὶ ἀντικρύ του
ἡ Χάρυβδι, ἡ τρομακτική, π' ὅλο κι' ἀναρρουφοῦσε
τὸ *ἁρμυροθαλασσόκυμα* μὲ τάραχο καὶ βρόντο·
Καὶ ὅταν ψηλὰ τὸ ξέρναγε, τότε τὸ πέλαγο ὅλο
ἐβαρυναταράζονταν καὶ ἔβραζε καὶ βροντοῦσε
ὅπως χοχλάζει ὁ λέβητας ἀπὸ τῆς φωτιᾶς τὴν πύρα,
καὶ ξεπετιόντανε οἱ ἀφροὶ καὶ τὶς κορφὲς τῶν βράχων
κατασκεπάζαν καὶ τὶς δυό· μὰ σὰν τὸ ἁρμυρονέρι
τῆς ἀφρισμένης θάλασσας ξαναρρουφοῦσε πάλι
βαθειὰ τὴν ἀνατάραζε κι' ὁλόγυρα ἀπὸ τὸ βράχο
ἀχὸς καὶ βρόντος φοβερὸς ἀκούγονταν νὰ βγαίνῃ
καὶ κάτω-φανερώνονταν τῆς θάλασσας ὁ ἄμμος
στὸν πάτο σκοτεινόμαυρος κι' οἱ σύντροφοι ἐτρομάξαν
κι' ἀπ' τὴ φοβοτρομάρα τους κιτρίνιασε ἡ θωριά τους·
Κι' ὅλοι μας μπρὸς στὴ Χάρυβδι στυλώσαμε τὸ μάτια
μήπως ἐκεῖθε πάθουμε τὸν ἐξολοθρεμό μας.
Μὰ τότες ἄξαφνα χουμάει ἡ Σκύλλα καὶ μ' ἁρπάζει
μέσ' ἀπὸ τὸ πλοῖο μου, τὸ βαθύ, ἀπ' τοὺς συντρό-
[φους μου ἔξη·
ποῦταν σ' ἀντρεία καὶ δύναμι τὰ πρῶτα παλληκάρια·
καὶ σὰν τὰ μάτια μου ἔρριξα σὲ πλοῖο καὶ σὲ συν-
[τρόφους
εἶδα τῶν ἔξη ἀνάερα μονάχα νὰ προβάλουν
τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τους ψηλά, ν' ἀγριοσκούζουν
καὶ τὸ δικό μου τὸ ὄνομα στερνὴ φορὰ νὰ λένε
καλῶντας με μὲ βογγητὸ καὶ σπαραγμὸ καὶ πόνο·
Κι' ὅπως τὴν ὥρα ποὺ ὁ ψαρᾶς ἀπὸ τ' ἀκροθαλάσσι
τὸ δόλομά του ρίχνοντας μὲ τὸ μακρὺ καλάμι
τ' ἀφρόψαρα τῆς θάλασσας νὰ πιάσῃ καὶ πετάει
βοϊδίσιο κέρατο ἀδειανό, τῆς πετονιᾶς φυλάχτρα,
ποὺ πλέει ἀπάνω στὸν ἀφρὸ κι' ἅμα τὸ ψάρι πιάσει
ἔξω στὸ χῶμα τῆς στεριᾶς σπαρταριστὸ τὸ ρίχνει,
ἔτσι κι' αὐτοὶ ἐσπαρτάριζαν κι' ἐσέρνονταν στὸ
[βράχο
κι' ἐκεῖ μὲς τῆς βραχοσπηλιᾶς τὸ ἄνοιγμα ἡ ἄγρια
[Σκύλλα
τοὺς ἔσκιζε, τοὺς ἔτρωγε κι' ἐκεῖνοι ἀγριοσκούζαν
σ' ἐμὲ τὰ χέρια ἁπλώνοντας στὸ χαροπάλεμά τους.
Κι' ἄλλο φριχτότερο ἀπ' αὐτὸ τὰ μάτια μου δὲν
[εἶδαν
ἀπ' ὅσα κι' εἶδα καὶ ἔπαθα στὰ μακρινὰ ταξίδια
στὸ διάβα μου ἀπ' τῶν θαλασσῶν τοὺς ἀγριεμένους
[κάβους.

(Στίχοι 454 — 525) Κ. ΓΡΑΨΑΣ

ΠΩΛ ΖΕΡΑΛΝΤΥ — «ΕΣΥ ΚΙ' ΕΓΩ»*

ΤΟ ΑΜΠΑΖΟΥΡ

Ρωτᾶς γιατὶ σιωπῶ ; Ἡ μεγάλη εἶνε στιγμή·
ναί, τῶν ματιῶν καὶ τοῦ χαμόγελου ἦρθε ἡ ὥρα :
τὸ βράδυ·ἡ Ἑσπέρα! Καὶ μιὰ ἀγάπη αἰστάνομαι ἄπειρη
αὐτὴ τὴν ὥμορφη βραδυὰ ποὺ φτάνει τώρα.

Σφίξε με πλάϊ σου. Χάδια θἄθελα. Ὤ, ἂν ἤξερες
ὅσα ἀνεβαίνουν στὴν ψυχή μου αὐτὸ τὸ βράδυ :
θέρμη αἰστημάτων, πόθος, λίγη ὑπερηφάνεια
μιὰ καλοσύνη, τρυφερότητα—ὅλα ὁμάδι ! . .

Τὸ ξέρω· αὐτὰ γιὰ σένα λόγια μοιάζουν ἄγνωστα. . .
μά, ρίξε λίγο τ' ἀμπαζούρ, πιὸ ὡραῖα θἄνε·
ναί, θἄμαστε ἔτσι πιὸ καλά, γιατὶ οἱ καρδιὲς
μὲς στὴ σκιὰ καὶ τὸ μισόφωτο μιλᾶνε.

Γιατὶ στὴν ὥμορφη σκιὰ βλέπει κανεὶς
ἄχ, πιὸ κοκκίνερα δυὸ μάτια ἀγαπημένα,
ὅταν τὰ πράγματα ὅλα γύρω ποὺ θωρεῖς
μὲς στ' ἀπαλό, γλυκὸ σκοτάδι εἶνε σβυσμένα. . .

Ἴσως ἀπόψε σ' ἀγαπῶ πάρα πολύ·
γιὰ νὰ μιλῶ μ' ἐρωτικὰ λόγια σὲ σένα.
Πάνω στὸ στῆθος σου ἔλα σφίξε με πολύ·
ἀπόψε θἄθελα ἡ σειρά μου νἄνε μένα. . .

Νἄν' ἡ σειρά μου, νἄμαι ἐκεῖνος μοναχὰ
ποὺ τὸν χαϊδεύουν. . . Τ' ἀμπαζοὺρ λιγάκι ἀκόμα
χαμήλωσέ μου. . . Φτάνει ἐκεῖ. Μὴ λέμε πιὰ
τίποτε. Φρόνιμα ! Κι' ἀκίνητο τὸ σῶμα !

Ἄ, τί καλά, καθὼς τὰ χέρια σου ἀταλά
πάνω στὴν ὄψη μου ἀκουμπᾶς καὶ πλάϊ μου εἶσαι! ....
Μὰ...τί μᾶς θέλουν ; Ἄ, τὸ τσάϊ μας!.... **—«Καλά,
βάλε το κεῖ τὸ τσάϊ. Γρήγορα...καὶ κλεῖσε » !

. . . . . .

Λοιπόν, τί σοῦλεγα ; Θυμᾶσαι γιὰ τί λέγαμε ;
Κάποια κουβέντα, ἀλήθεια, ἀφήσαμε στὴ μέση ..
Τί, δὲ θυμᾶσαι τώρα πιά ; Θέλεις τὸ τσάϊ σου ; . .
Το θέλεις τώρα ; Ἄ ! ναί, ζεστὸ πάντα σ'ἀρέσει.....

Εἶνε βαρὺ σήμερα λίγο· θέλεις ζάχαρη ; . .
Ἕνα κομμάτι ; . . Φτάνει ; . . Ἂν θὲς τὸ δοκιμάζω...
Εἶνε πολὺ καλὸ μοῦ φαίνεται, στὸ γοῦστο σου...
Νομίζω φτάνει πιά· ἄλλη ζάχαρη δὲ βάζω. . .

Πάρ'τὸ φλυτζάνι σου καλή μου. Νά το, ἀνάπη μου.....
Μά, τί σκοτάδι ποῦνε μὲς σ' αὐτὴ τὴ σάλα !
Δὲν βλέπει πιὰ κανένας τίποτε τριγύρω του. . .
Βάλε πιὸ πάνω τ' ἀμπαζούρ, λοιπόν, μιὰ στάλα !

ΑΡΗΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ

* Σημ «Ν.Π.» Τὸ περίφημο «Ἐσὺ κι' ἐγώ», ποὺ σημείωσε 500 ἐκδόσεις στὴ Γαλλία, εἶναι μεταφρασμένο ὁλόκληρο ἀριστοτεχνικὰ ἀπὸ τὸν κ.Α.Χατζιδάκη καὶ θὰ τὸ ἐκδώσει πολὺ σύντομα ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐκδοτικούς μας οἴκους.

** Σημ. Μετ.—Τὸ πρωτότυπο μιλάει γιὰ κοφὲ καὶ ὄχι γιὰ τσάϊ. Ἡ ἀλλαγὴ ποὺ ἔγινε ἔχει σκοπὸ νὰ κάνει ταιριαστὴ καὶ νοητὴ τὴν περιγραφή, γιατὶ στὸν τόπο μας ἐπικρατεῖ ἄλλος τρόπος καὶ διαφορετικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸ σερβίρισμα τοῦ καφέ.

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗ*

ΑΝΟΙΞΗ

ΤΟΥ κ. ΜΙΝΟΥΚ. ΑΝΔΡΟΥΛΙΔΑΚΗ

«Μνήμη μου, φύλαξέ τα σύ (τὰ γκρίζα μάτια ὡς ἦσαν)
Καὶ μνήμη μου ὅτι μπορεῖς ἀπὸ τὸν ἔρωτά μου αὐτὸν
Ὅτι μπορεῖς φέρε μου πίσω ἀπόψε».

ΚΑΒΑΦΗΣ

ΚΑΘΕ χρόνο τὴν ἄνοιξη, ἄθελα ὁ νοῦς μου μὲ φέρνει στὰ περασμένα. Καὶ μὲ τραβᾶ καὶ μὲ κλωθογυρίζει στὰ χρόνια τὰ μικράτα μου. Τότες, παιδὶ ἀκόμη, γύριζα στὰ χωράφια του νησιοῦ μου, κ' ἔκοβα πλῆθος ἀνεμῶνες, γιατὶ τούτη τὴν ἐποχή γέμιζαν οἱ κάμποι ἀπὸ τὰ ὄμορφα λουλούδια.

Θέ μου, πῶς τὰ μάτια μου δὲ χόρταιναν νὰ τὰ βλέπουν. Τὸ ἕνα στρέμμα λουλούδιζε κάτασπρο. Τὸ ἄλλο, κατακόκκινο. Τὸ παρακάτω, ἀσπροκόκκινο. Καὶ τ' ἄλλα, μὲ λογιῶ-λογιῶ χρώματα. Ἄσπριζαν, κοκκίνιζαν, μπλάβιζαν, ρόδιζαν, ὡς πέρα ποὔφτανε ἡ ματιά μου, δροσερά, γεμάτα ζωὴ λές. Κι' ὅπως τἀφερνεν ὁ ἀνοιξιάτικος ἀγέρας πέρα δῶθε, ἔμοιαζαν χρωματισμένα κύματα θάλασσας, ποὺ κυνηγοῦσε τὸν ἀτ'ἄλλο.

Κι' ἔλεγα τῆς Ἀγγελίτσας, μιᾶς κοπελιᾶς σὰν τὰ κρύα νερά, πλιὸ μεγάλης στὴν ἡλικία καὶ στὸ δέσιμο τοῦ κορμιοῦ της, ποὺ εἶταν οἱ μανάδες μας φιλενάδες:

— Πᾶμε, Ἀγγελίτσα, νὰ κόψομε ἀνεμῶνες ;

Κι' ἐκείνη μὲ τὴ γλυκόσυρτη λαλιά της μ' ἀπαντοῦσε σὰ νἄθελε νὰ μοῦ κάμει τὸ χατῆρι :

— Καὶ δὲν πᾶμε. . .

Πηγαίναμε λοιπὸν στὰ χωράφια καὶ τὰ θερίζαμε. Καταστροφὴ σωστὴ εἴμαστε στὰ ὄμορφα λουλούδια ἐμεῖς οἱ δύο. Ἐγὼ κ' ἡ Ἀγγελίτσα. Μὰ δὲν κόβαμε μόνο ἀνεμῶνες. Κυνηγοῦσεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ πέφταμε μέσα στὸν ὁλάνθιστο κάμπο καὶ χωρὶς νὰ ξέραμε τὸ γιατί, παλέβγαμε καὶ τραβιόμαστε κι' ἐνιώθαμε μιὰν ἀνατριχίλα μυστική, ποὺ μᾶς ἔκανε στὸ τέλος νὰ τρέμουν σὰν τὰ φύλλα τὰ κορμιά μας καὶ νὰ σφίγγουμε τὰ δόντια μας, σὰ νἄχαμε κάνει—ἄς ποῦμε—μεγάλο κακό, ποὺ δὲν ἔπρεπε κανένας ὄχι νὰ τὸ δεῖ, ὄχι νὰ τ' ἀκούσει, μὰ μήτε νὰ τὸ βάλει στὸ νοῦ του.

Μὰ τοῦτα τὰ παιχνίδια καὶ τὰ τραφοπαλέματα, εἶταν ἴσα-ἴσα ποὺ μᾶς καλοῦσαν στὸν κάμπο.

— Πᾶμε, Ἀγγελίτσα, γι' ἀνεμῶνες ;

— Καὶ δὲν πᾶμε ;

Καὶ πηγαίναμε καὶ ξαναπηγαίναμε. Καὶ κόβαμε ἀνεμῶνες ἄσπρες, μπλάβες, κόκκινες, ἀσπροκόκκινες, ἀπ' ὅλων τῶν λογιῶ τὰ χρώματα, ὥσπου στὸ τέλος δίχως ἀφορμή, τὴν ἔσπρωχνα γιὰ μ' ἔσπρωχνε, κι' ἐπέφταμε χάμαι. Κείνη, ἔκανε πὼς ἤθελε νὰ σηκωθεῖ, νὰ ξεφύγει. Μ' ἔσπρωχνε ἀδύναμα κι' ἄς εἶταν δυνατότερη ἀπὸ μένα. Μὰ γώ, ποὺ τότες πίστευα πὼς τὄκανε στ' ἀλήθεια, ἔπεφτα ἀπάνω της κι' ἄρχιζε τὸ πάλεμα μεταξύ μας ποὺ βαστοῦσε ὧρες. Ἕνα πάλεμα μουγγό, πεισματάρικο μὲ τσιμπήματα, μὲ δαγκώματα, ποὺ ἂν καὶ πονούσαμε δὲ μᾶς ἔκαναν νὰ φωνάξομε, γιατὶ κάτι γλυκὸ ἀνάδευε μέσα μας, ἐκτὸς ποὺ γιγάντωνεν ὁ φόβος μας μὴ μᾶς ἀκούσουν, μὴ μᾶς νιώσουν.

— Μ' ἐσκότωσες πάλι ἀγρίμι—γουρμούριζε ἡ φιλενάδα μου ποὺ σηκώνουνταν ὕστερ' ἀπὸ ὥρα σὰν μπαϊλντίζαμε κι' ἐτίναζε τὰ ροῦχα της.

— Μὰ καὶ σὺ μὲ δάγκωσες ἄσκημα στὸν ὦμο. Μαύρισες τὸ μπράτσο μου ἀπὸ τὶς τσιμπιές σου, παραπονιούμουνα.

Κι' ἐγελοῦσεν ἡ πονηρὴ καὶ τὄβαζε στὰ πόδια. Κι' ἐγὼ τῆς φώναζα :

— Στάσου, Ἀγγελίτσα, νὰ πάρω τὰ πούλουδά μου.

— Νὰ σταθῶ ;—μ' ἀποκρίνουνταν μ' ἕνα γελάκι περιπαιχτικό. Οἴ δά! Ἂν εἶσαι ἄντρας νὰ μὲ φτάξεις.

Κι' ἐγὼ ἄφινα τότες τὰ λουλούδια καὶ σὰν πειραγμένος ἀπὸ τὴ βρισιά, χυμοῦσα ξοπίσω της. Κι' ὄντας τὴν ἔφτανα—κείνη κοντοστέκουνταν γιὰ νὰ τὴ σιμώσω—τὴν ἔριχνα πάλι χάμαι, λέγοντάς της :

— Εἶμαι γιὰ δὲν εἶμαι ἄντρας ;

Ἡ Ἀγγελίτσα ἀντιστέκουνταν, ἔκανε πάντα πὼς ἤθελε νὰ ξεφύγει, μὰ δὲ μολογοῦσε πὼς ἤμουν ἄντρας. Κι' ἐγὼ σφίγγοντάς την, χτυπόντας την, θέλοντας νὰ τὴν κάμω νὰ ὑποταχτεῖ — γιατί ; δὲν τὄξερα ἀκόμη—ὅλο καὶ τὴ ρωτοῦσα :

— Εἶμαι γιὰ δὲν εἶμαι ἄντρας, Ἀγγελίτσα ;

Μὰ ἡ κοπελιὰ—καλή της ὥρα ἂν ζεῖ—ποῦ νὰ τὸ παραδεχτεῖ ; Κι' ἔτσι σκοτεινίαζε καὶ παλέβγαμε ἀκόμη, δρομαχισμένοι, ξεφρενιασμένοι, πάνω στὸν ἀνθισμένον κάμπο . . .

* * *

Πέρασαν μῆνες. Μερικὰ χρονάκια. Κάμποσες ἄνοιξες. Κι' εἴμαστε πιά, παλικάρι ἐγώ, κοπέλα ὁμορφόκορμη τούτη, μαρμαρομαγούλα, μὲ δυὸ μάτια γκρίζα π' ἀστραφτοκοποῦσαν.

Δὲ βγαίναμε πιὰ οἱ δυό μας στὰ χωράφια μονιχοί. Τώρα παίρναμε μοζὺ καὶ τὰ μικρότερα ἀδέρφια μας, ποὔχαν μεγαλώσει. Καὶ τὰ παλέματα εἶχαν πάψει. Νιώθαμε τὸν καιρὸ τοῦτο τί ζητούσαμε, ἄθελά μας, τότες πολέβοντας καὶ φαίνουνταν κατακάθαρα : νοσταλγούσαμε κείνη τὴν ἐποχή. Μὰ ὅσο κι' ἂν τὴ λιγουρέβαμε, δὲν εἴχαμε πιὰ τὸ θάρρος νὰ ξαναρχίσομε.

Βαδίζαμε πλάϊ-πλάϊ προσπαθόντας ν' ἀκουμπίσει ὁ ἕνας στὸ κορμὶ τ' ἄλλουνοῦ, νὰ χαϊδευτοῦν τὰ χέρια μας. Καὶ ξαναζούσαμε πρὸς στιγμῆς τὴ θεία ἀνατριχίλα ποὺ μᾶς γαργαλοῦσε σύγκορμα. Μὰ τραβιόμαστε πίσω γρήγορα, ξαναμένοι, μὲ κομένη τὴν ἀνάσα, σὰν φοβισμένοι.

Κι' εἶταν πάλι ἄνοιξη, σὰν ἔν' ἀπογεματάκι βγήκαμε στὸ λοφάκο τοῦ Ἐβλιγιᾶ, γιὰ νὰ κόψομε ἀνεμῶνες. Φυσοῦσε ζεστὸς νοτιᾶς κι' ἐνιώθαμε, ὅπως τρεβούσαμε τὸν ἀνήφορο, τὰ κορμιά μας ν' ἀνάβουν καὶ τὰ μάτια μας ζητοῦσαν ν' ἀπαντηχτοῦν.

* Μιὰ ἀπὸ τὶς ἠθογραφίες τοῦ συγγραφέα, ποὺ θα κυκλοφορήσουν μέσα στὸ μῆνα σὲ βιβλίο μὲ τὸν τίτλο: «Ἱστορίες ἀπὸ τὴν Κρήτη», εἶναι ἡ «Ἄνοιξη» ποὺ δημοσιεύουμε, κατὰ εὐγενῆ παραχώρηση τοῦ φίλου λογοτέχνη.

Ξαφνικά, κεῖ ποὺ μαζεύαμε τὰ λουλούδια, χάσαμε τὴν Ἀγγελίτσα. Κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸν Ἅϊ Γιάννη καὶ κόβοντας ἀνεμῶνες τὴν κατάπιε ἡ γῆς. Φώναξα μ' ὅλη τὴ δύναμή μου, τὴν ἔκραζαν καὶ τ'ἄλλα παιδιά, τ' ἀδέρφια μου, τ' ἀδέρφια της, μὰ φανιά της. Εἶχα τρομάξει πολύ. Φοβήθηκα μὴν ἔπεσε ἀπὸ τὸν τράφο πρὸς τὴ μάνα τοῦ νεροῦ καὶ προχωρόντας πρὸς τὸν γκρεμό, τὴν καλοῦσα καὶ την ξαναλοῦσα:

«Θέ μου, φανέρωσέ τηνε» παρακαλοῦσα μ' ὅλη τὴ θέρμη τῆς παιδικῆς μας πίστης.

Καὶ τὴν ἴδια ὥρα ἄκουσα κοντά μου, ἀπὸ τὸ διπλανὸ σπήλιο τῆς Τρυπητῆς, μιὰ γλυκειά, γνώριμη φωνούλα :

—Ἂν εἶσαι ἄντρας πιάσε με ! . .

Εἶταν ἡ Ἀγγελίτσα, ποὔχε κρυφτεῖ στὸ μικρὸ σπήλιο, δυτικὰ ἀπὸ τὸν Ἅϊ Γιάννη καὶ μὲ καλοῦσε περιπαιχτικὸ, σὰν χρόνια πρίν.

Τότες θύμωσα. Θύμωσα πολύ, γιὰ τὴν ἀγωνία ποὺ πέρασα, μὰ καὶ γιὰ τὸ ἄσκημο παιχνίδι της. Καὶ χύθηκα ἀπάνω της, ὅπως ἔφευγε γιὰ νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν ἄλλη μπούκα τῆς Τρυπητῆς — γιατὶ εἶταν τρίπορτη.

Μὰ ξαφνικά, γλύστρησε ἔπεσε, κι' ἐνὼ φτάνοντάς την, μὲς στὸ μισοσκόταδο τῆς σπηλιᾶς, ἕτοιμος νὰ τὴ γδικηθῶ, ἔπαθα τὸ ἴδιο. Σκόνταψα καὶ βρέθηκα σχεδὸν ἀπάνω της.

Κι' ἀντὶ νὰ βάλει τὴ φωνή, ἄκουσα τότες τὴ μιλιά της, τρυφερὴ καὶ τρεμάμενη :

— Χτύπησες ;

Εἶχα χτυπήσει στὸ καλάμι τοῦ ποδιοῦ μου, ἄσκημα, μὰ δὲν τὸ μολόησα.

—Ἐγὼ νὰ χτυπήσω ; — τῆς ἀπάντησα ἐγωϊστικά . . .

Μὰ εἶταν ψεύτικο τὸ καύκημά μου — ἀληθινὸ ἤθελα νὰ πῶ. Γιατὶ ὅπως ἄκουσα χαϊδευτικὴ καὶ πονετικὴ τὴ φωνούλα της, κατάλαβα πόσο γνοιάζονταν γιὰ μένα, τόσο ποὔχε ξεχάσει τὸ δικό της πόνο γιὰ χάρη μου κι' ἀλησμόνησα κι' ἐγὼ τὸ δικό μου.

Ἄπλωσα τότες τὸ χέρι μου δειλὰ νὰ τὴ βοηθήσω νὰ σηκωθεῖ, ρωτόντας την κι' ἐγὼ στοργικὰ ἂν χτύπησε, μαλώνοντάς την γιατὶ μ' ἔκαμε τόσο νὰ τρομάξω.

Μ' ἀντὶς γι' ἀπάντηση στὰ παραπονέματά μου, ἀντὶς νὰ μου δώσει τὸ χέρι της ποὺ ζητοῦσα, αἰσθάντηκα τὰ δυὸ μπράτσα της ν' ἁπλώνουν καὶ νὰ μ' ἀγκαλιάζουν σφιχτά.

Ὅλη ἡ κρυφὴ ἀγάπη μου γιὰ τοῦτο τὸ τρυφερὸ πλάσμα, φούντωσε κείνη τὴν ὥρα. Σὲ τούτη τὴν ἀποκάλυψη, ξέχασα καὶ τὸ θυμὸ καὶ τὸ χτύπημα καὶ τὸν πόνο. Καὶ τὴν ἔσφιξα κι' ἐγὼ ἀπάνω μου καὶ τὴν φίλησα μιά, δυό, πολλὲς φορές, στὸ φλογάτο της στόμα, ὥσπου κατάλαβα νὰ παραλεῖ τὸ μεστὸ κορμί της κάτω ἀπὸ τὰ φιλιά μου. Κι' ἅ δὲ μοῦχριαζε τόσο ποὺ ν' ἀρχίσει νὰ σκοτεινιάζει, κι' ἅ δὲ μᾶς φώναζαν τ' ἀδέρφια μας μὲ κλάματα, θὰ φιλιούμαστε ἀκόμη, στὸ σπήλιο τῆς Τρυπητῆς, ἐκεῖνο τὸ εὔλογημένο ἀνοιξιάτικο βράδι.

ΜΙΝΩΣ Κ. ΑΝΔΡΟΥΛΙΔΑΚΗΣ

« ΠΑΛΙΑ ΑΘΗΝΑ »

ΕΝΑ ΣΠΙΤΑΚΙ

▼

Δὲν ἔχει καμμιὰ δόξα, οὔτε ἱστορία.
Γέρνει μικρὸ χαμώϊ καὶ ταπεινό,
Λιοπύρια καὶ βροχές, βοριάδες, κρύα
Τὰ δέχτηκε ὅλα δίχως ἱστορία.
Γι' αὐτό, καὶ σὰν περνῶ τὸ προσκυνῶ.

Θὰ σκέπασε κι' αὐτὸ λίγη εὐτυχία,
Γέλια. . . δυὸ τρεῖς χαρές, πίκρια πολλή.
Ἀγάπης λόγια, θάνατου ἀγωνία
Σιγοπεθαίνει, δίχως ἱστορία
Μέσα στὴ γνώριμή του τὴν αὐλή.

Γύρω του ἕνας κισσός· πλάϊ μιὰ γαζία
Κι' ἕνα κυπαρισσάκι λυγιστό,
Στὴν κόχη του μιὰ εἰκόνα—κάποια Ἁγία.
Κι' αὐτή—λὲς κι' εἶταν ὅλη του ἡ ἱστορία
Κι' αὐτή, μὲ τ' ὄνομά της πιὰ σβηστό !

Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ - ΛΑΥΡΑΣ

ΣΑΡΛ ΜΠΩΝΤΕΛΑΙΡ

ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ

▲

Ἕνα λιμάνι εἶναι μιὰ διαμονὴ θελκτικὴ γιὰ μιὰ ψυχὴ κουρασμένη ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῆς ζωῆς. Ὁ πλάτος τ' οὐρανοῦ, τὰ ἐναλλασσόμενα χρώματα τῆς θάλασσας, τὸ σπιθοβόλημα τῶν φάρων, εἶν' ἕνα κατάλληλο θαυμάσιο πρῖσμα γιὰ νὰ διασκεδάζουνε τὰ μάτια, χωρὶς ποτὲ νὰ κουράζουνται. Οἱ λεπτὲς μορφὲς τῶν καραβιῶν μὲ τὴν πολύπλοκην ἐξάρτηση, ποὺ ἀπάνω τους ὁ σάλος τῆς θάλασσας ἀποτυπώνει ταλαντεύσεις ἁρμονικές, μᾶς βοηθᾶν νὰ διατηροῦμε μέσ' στὴν ψυχὴ τὴν αἴσθηση τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ὀμορφιᾶς. Κ' ὕστερα, ὑπάρχει, πρὸ πάντων, ἕνα εἶδος μυστηριώδους κι' ἀριστοκρατικῆς εὐχαρίστησης γιὰ κεῖνον ποὺ δὲν ἔχει πιὰ οὔτε περιέργεια, οὔτε φιλοδοξία νὰ σκεφτεῖ, νὰ κάθεται σκυμένος μέσ' στὸ δῶμα ἢ στὸ μῶλο ἀκουμπισμένος καὶ νὰ βλέπει ὅλα τὰ κινήματα αὐτῶν ποὺ φεύγουν κι' αὐτῶν ποὺ ξαναγυρίζουν, αὐτῶν ποὺ ἔχουν ἀκόμα τὴ δύναμη τῆς θέλησης, τὸν πόθο τοῦ ταξιδιοῦ ἢ τοῦ πλούτου.

(Petits Poèmes en prose) ΞΕΝ. Ι. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ ΓΑΜΟΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

✣

Στὸ προηγούμενο φύλλο τοῦ «Νέου Πνεύματος», ποὺ ἔγραψαν εἴκοσι διαλεχτοὶ Ἕλληνες λογοτέχνες κάτι γιὰ τὴν Ἀθήνα — γιατὶ ὁλόκληρο τὸ φύλλο ἐκεῖνο ἀφιερώθηκε στὴν Πρωτεύουσά μας — δημοσιεύτηκε τὸ α' μέρος τοῦ «Ἀθηναϊκοῦ Γάμου». Ἡ συγγραφεὺς — σημειώνουμε γιὰ ὅσους δὲ διάβασαν τὸ φύλλο—περιγράφει σ' αὐτὸ τὸ στολισμὸ τῆς νύφης καὶ συνεχίζει :

ΑΦΟΥ τῆς ξέπλεχαν ἕνα μέρος ἀπὸ τὰ μαλλιά, τῆς φοροῦσαν στὸ κεφάλι τὴ «σεργοῦτα» μὲ τὴν κορῶνα, δηλαδὴ ἕνα ὁλόκληρο μετάλλινο κρεμαστὸν κῆπο ἀπὸ διάφορα κοσμήματα, χρυσὰ λουλούδια, τέλια καὶ ἄλλα ποὺ ὅταν τὴν εἶδε ἕνας ξένος περιηγητὴς τὴν ὠνόμασε «τεράστιο ἀμφιθέατρο» Αὐτὴ τὴν ἐδανείζονταν ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες τῆς Πλάκας, γιατὶ ἦταν ἡ κορῶνα τῆς Παναγίας. Ἡ φορεσιά της, ἕνα κράμμα τουρκοπερσικῆς ἐπίδρασης ποὺ εἶχ' ἐπικρατήσει τότες στὶς παλὲς Ἀθηναῖες ἀπὸ τὴ συμβίωσή τους μὲ τοὺς κατακτητές, ἦταν φτιαγμένη ἀπὸ ἕνα μεταξωτὸ πουκάμισο γαρνιρισμένο μὲ πούλιες, μαργαριτάρια καὶ μπιμπίλες στὸ στῆθος ἀπὸ ἕνα χρυσοκέντητο σαλβάρι μὲ πλατειὰ πολυτελέστατη ζώνη, ἕνα μακρὺ σὰ ράσο κλαδωτὸ ἢ ριγὲ ἀντερὶ μὲ φαρδιὰ καλκάνια στὰ μανίκια καὶ τέλος τὴ γοῦνα ποὺ τὴν ἔλεγαν «σαμαρόγουνα». Πολλὰ κοσμήματα, μαργαριτάρια, φλωριά, χρυσὰ κωνσταντινάτα τῆς στόλιζαν τὸ στῆθος καὶ τ' αὐτιά.

Στὰ πόδια, χωρὶς κάλτσες, τῆς ἔβαζαν κόκκινες ψηλὲς παντοῦφλες κι' ἀπ' ἔξω κίτρινα συρτὰ πασούμια μὲ ἀνάμεσα στὸ δεξὶ παποῦτσι καὶ κάτω ἀπὸ τὸ πέλμα ἕνα μικρὸ ἀνοιχτὸ ψαλλίδι γιὰ νὰ κόβεται ἡ γλωσσοφαγιὰ τοῦ κόσμου κι' ἕνα σταυρὸ σχεδιασμένο γιὰ νὰ πατηθῆ «ὁ τρισκατάρατος». Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ ἔστρωναν τὸ νυφικὸ κρεββάτι, ραίνοντάς το μὲ ζάχαρη γιὰ νὰναι γλυκαμμένο τὸ ἀντρόγενο. Ἔβαζαν ἀκόμη καὶ ἐννιὰ ἀμύγδαλα κάτω ἀπὸ τὰ προσκέφαλα γιὰ νὰ κάνουν ἐννέα γυιούς. Κι' ἐδῶ ἕνα ψαλλίδι γιὰ νὰ κόβη τὴ γλωσσοφαγιά, τὰ μάγια καὶ τὸ φοβερὸ δέσιμο ποὺ τῶλεγαν «ἀμπόδεμα».

Τοῦ γαμπροῦ ἡ προετοιμασία ἦταν ἁπλούστερη. Ἀφοῦ τὸν κάθιζαν σ' ἕνα καναπὲ μὲ πολλὰ μαξιλάρια, τὸν ξύριζαν στὴν αὐλὴ ἐνῶ ἔπαιζαν τὰ ὄργανα. Οἱ συγγενεῖς του ἔρριχναν γιὰ δῶρα στὸν κουρέα μανταλιὰ μεταξωτὰ στοῦς ὤμους του καὶ λεφτὰ μέσ' στὴ λεκάνη τοῦ ξυρίσματος. Στὴ ζώνη τοῦ γαμπροῦ ἔβαζε ὁ κουρέας ἕνα μαυρομάνικο μαχαῖρι, γιὰ τὸ κακὸ μάτι, οἱ συγγενεῖς ἕνα τετραβάγγελο στὸ στῆθος γιὰ φυλαχτὸ κι' ἕνας ἀπὸ τοὺς φίλους του τοῦ ἄστραφτε ἕνα δυνατὸ χαστοῦκι στὸ μάγουλο. Γιὰ ροῦχα τοῦ φοροῦσαν καλὸ πουκάμισο, μεταξωτὸ σαλβάρι μὲ ζώνη χτυπητή, ἀντερὶ πολυτελέστατο καὶ γοῦνα.

Τὸ μυστήριο τοῦ γάμου ἐγίνονταν πάντα στὴν ἐκκλησία, ὅπου πρώτη πήγαινε ἡ νύφη μὲ τοὺς δικούς της, βαδίζοντας ἀργὰ καὶ καμαρωτά. Ἔπειτα ἔμπαινε ὁ γαμπρὸς μὲ τὴ συνοδεία του καὶ πολλὲς φορὲς συνέβαινε ἐκεῖ, γιὰ πρώτη φορά, ὁ ἕνας νὰ βλέπη τὸν ἄλλον. Ἐκεῖνος κιτρίνιζεν, ἐκείνη κοκκίνιζεν, ἂν καὶ κάτω ἀπὸ τὶς χρυσαλοιφὲς δύσκολο βέβαια ἤτανε νὰ φανῆ «τὸ παρθενικὸ ἐρύθημα».

Ὅταν μετὰ τὸ γάμο ἡ πομπὴ ἐγύριζε στὸ σπίτι, ἡ νύφη κρατοῦσε ἕνα ρόδι γιὰ νὰ κάνη πολλὰ παιδιά. Πρὶν νὰ μπῆ μέσα βουτοῦσε τὸ δάχτυλό της στὸ μέλι καὶ χάραζε μ' αὐτὸ τρεῖς σταυροὺς στὴν ἐξώπορτα. Ὁ γαμπρὸς ἔβγαζε τὸ μαυρομάνικο μαχαῖρι ἀπὸ τὴ ζώνη του κι' ἀφοῦ τὸ κάρφωνε ἀπάνω στὴν ἐξώπορτα, ἔμπαινε πρῶτος μέσα. Τότε τοῦ κολλοῦσαν στὰ μάγουλα ἀσπράδια τοῦ αὐγοῦ καὶ μπαμπάκια γιὰ νὰ ζήση καὶ νὰ γεράση τόσο ὥστε νὰ κάνη ἄσπρα γένεια.

Ἀκολουθοῦσε γλέντι καὶ φαγοπότι. Ἂν καὶ τὸ ἔθιμο ἦταν νὰ μείνη ἡ νύφη τρία μερόνυχτα μὲ τὶς ἐλὲς καὶ τὶς χρυσαλοιφὲς στὸ πρόσωπο, πολλοὶ γαμπροί, ἀνυπόμονοι νὰ ἰδοῦν τί λαχεῖο τοὺς φύλαγε ἡ τύχη, τὴν ἔβαζαν καὶ καθάριζε τὸ πρόσωπό της πρὶν πέσουν νὰ κοιμηθοῦν. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ ζευγάρι ξυπνοῦσε ἀπὸ τὰ ὄργανα καὶ τὰ τραγούδια τῶν συγγενῶν καὶ τῶν φίλων καὶ τοῦ κουμπάρου.

Οἱ ταβλάδες μὲ τὰ γλυκὰ ἐγέμιζαν τὸ σπίτι ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη. Ἡ γιορτὴ τοῦ γάμου κρατοῦσε τρεῖς ἡμέρες, τὴν ἐπαναλάμβαναν στὰ ὀχτώημερα, ὕστερα ἄρχιζε ἡ κανονικὴ ζωή. . .καὶ ζοῦσαν αὐτοὶ καλὰ κι' ἐμεῖς καλύτερα.

ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ 1944

Στὴ δίδα Ἀθηνᾶ Ρ.

Δὲν ξέρω γιατὶ ἡ ἄνοιξη
δὲν ἤθελε ν' ἀνθίσει
κι' εἶχε φορέσει δανεικὰ
τὰ ροῦχα τοῦ χειμῶνα,
καὶ τὸ γλυκὸ τὸ στόμα σου
μιὰ λέξη νὰ μιλήσει
σὲ μὲ ποὺ τὴν περίμενα
σὰν τὴ χρυσῆ κορῶνα.

Κι' ἔτσι καθόσουνα βουβὴ
κι' ὅλο μελαγχολία,
κι' ἔκρυβες κάτι μέσα σου
κι' εἶχες ἀμφιβολία
στὸν ἴδιο σου τὸ στοχασμό...
Ποιὸς πόθος, τάχα, ἢ κρῖμα
σὲ τυρανεῖ ὡς τυρανεῖ
τὴν ἀμμουδιὰ τὸ κῦμα ;

Εἶσ' ἕνα λούλουδο π' ἀνθεῖ
τὴν ἄνοιξη καὶ δίνει
στὶς μέλισσες τὸ ἄρωμα
καὶ φτιάνουνε τὸ μέλι
εἶσαι δροσούλα τῆς αὐγῆς
π' ὁ ἥλιος γλυκοπίνει,
κι' ὅμως πονεῖς κι' ἄς δείχνεσαι
πὼς διόλου δὲ σὲ μέλλει.

Ρίξ' ἕνα βλέμμα στὴ ζωὴ
ποὺ γλήγορα περνάει
κι' ἄσε τὴ θλίψη ποὺ βαθιὰ
πολὺ σὲ τυραννεῖ !
Καὶ τῆς χαρᾶς πιὲς τὸ κρασὶ
ποὺ ἡ νιότη σου κερνάει
καὶ πίστεψε πῶς μιὰ καρδιὰ
γιὰ σὲ κρυφοπονεῖ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

✣

ΟΤΙ γίνονται καὶ ἑρμηνευτικαὶ ἐκδόσεις Νέων Ἑλλήνων συγγραφέων, καὶ δὴ ποιητῶν, δὲν εἶναι βέβαια κάτι τὸ καινούργιο. Ἀπὸ τριακονταετίας ἤδη ἔχομεν τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ κειμένου τοῦ *Ἐρωτοκρίτου* ἀπὸ τὸν μακαρίτην *Ξανθουδίδην* μὲ ἑρμηνευτικὰ σχόλια καὶ γλωσσάριον, πρὸ πολλοῦ δὲ ὁ πατὴρ τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας *Νικόλαος Πολίτης* ἐξέδωκε κατὰ μέθοδον ἰδίαν, «κριτικὴν» πάντως, καὶ μὲ ἑρμηνευτικὰ σχόλια τὰς «Ἐκλογὰς ἀπὸ τὰ Τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ». Οὔτε πρόκειται ν' ἀναφέρω ἐδῶ πόσαι καὶ ποῖαι ἐκδόσεις ἐγένοντο καὶ πόσαι ἐργασίαι ἐπηκολούθησαν τὰς ἐκδόσεις ἢ προεργασίας προαναγγέλλων νέας τοιαύτας: διορθώσεις, παρατηρήσεις ἑρμηνευτικὰς κλπ. ὡς αἱ ἐπὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου τοῦ συναδέλφου κ. Ε. Κριαρᾶ.

Ὅτι ὅμως εἶναι ἀναγκαῖαι καὶ ἐκδόσεις τῶν συγγραφέων τῆς Νεωτάτης μας Φιλολογίας, τῆς ὀλίγον πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι σήμερον, τοῦ Κοραῆ π. χ. τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ, τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ, τοῦ Ἀλ. Παπαδιαμάντη, τοῦ Ἀρ. Βαλαωρίτου, τοῦ Κ. Κρυστάλλη, διὰ ν' ἀναφέρω τὰ προχειρότερα καὶ ἀπὸ τὰ μεγαλήτερα ὀνόματα τῆς Φιλολογίας καὶ τὰ γνωστότερα, δὲν φαίνεται αὐτόδηλον. Πολλοὶ μάλιστα θὰ κινήσουν τὴν κεφαλὴν καὶ θὰ εἴπουν : Τί κριτικὴν καὶ ἑρμηνευτικὴν ἔκδοσιν σημαίνει τὸ ἔργον τοῦ Ρήγα ; Μήπως εὑρέθησαν νέοι πάπυροι ἢ περγαμηναὶ μὲ νέα ἀποσπάσματα, καθὼς π.χ. εὑρίσκονται τῶν ἀρχαίων λυρικῶν (Σαπφοῦς, Ἀλκαίου) ἢ ἄλλων συγγραφέων μεταγενεστέρων ; Καὶ ὅμως εἰς τὸν Ρήγαν ἀποδίδονται ἔργα τὰ ὁποῖα εἴτε ἀπεδείχθη ὅτι ἀνήκουν εἰς ἄλλους, ἢ εἶναι μεταφράσεις, ἢ εἶναι μιμήσεις. Καὶ μὲ τὸν Κοραῆν συμβαίνει νὰ συγχέεται μὲ τὸν Δ. Νικολόπουλον καὶ νὰ μὴ γνωρίζωμεν ἀκόμη, τί σχετικὸν μὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ἐθνικήν μας Ἀναγέννησιν ἔγραψεν ὑπὸ διάφορα ψευδώνυμα ἢ ἀνωνύμως. Εἰς τὸν Σολωμὸν ἀπεδόθησαν ποιήματα τοῦ Λαγουβάρδα, τοῦ Μαρτινέγκου καὶ τοῦ Ἀντ. Μάτεση, τὰ δὲ ἀποσπάσματα καὶ τὰ σχέδια τῶν ἔργων του δὲν ἔχουν δημοσιευθῆ οὔτε ὅλα, οὔτε ἐν πρωτοτύπῳ, οὔτε ἀκριβῶς. Καὶ τοῦ Βιζυηνοῦ τὸ ἔργον ἔχει ἀνάγκην φιλολογικῆς ἐπεξεργασίας. Διηγήματα ἀποδοθέντα εἰς τὸν Παπαδιαμάντην δὲν εἶναι εἰμὴ μιμήσεις, τοῦ Κρυστάλλη ἀμφισβητοῦνται στίχοι, τοῦ Βαλαωρίτου στίχοι θεωρούμενοι πρωτότυποι εὑρίσκονται μεταφρασμένοι ἁπλῶς, τοῦ Ἀθαν. Χρηστοπούλου τὸ ἔργον δὲν ἔχει ἀκόμη κριτικῶς ἐκδοθῆ διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν ἐγράφη ὑπὸ διαφόρους μορφὰς διαδοχικάς, εἴτε αἱ ἀλλοιώσεις καὶ διαφοραὶ τῶν ἐκδόσεών του (ποὺ εἶναι πολὺ σημαντικαὶ) ὀφείλονται εἰς ἄλλους λόγους.

* * *

Ὡς πρὸς τὸ δημοτικὸ τραγούδι, οἱ συλλογεῖς καὶ ἐκδόται του— οἱ Ἕλληνες μᾶς ἐνδιαφέρουν περισσότερον—τὸ ἐτακτοποίησαν ἢ τὸ ἀνέπλασαν ἢ τὸ ἐπλαστογράφησαν. Ὁ

ΠΡΙΝ ΝΑ ΣΚΕΦΤΩ . .

Πριν να σκεφτώ, αιστάνθηκα. Πριν απ' του νου τ' αρπάγια
με πήραν και με γήτεψαν της λύρας-μου τα μάγια.
Έτσι πρωτοκοινόνησα την ευλογία του Χτίστη
γυμνός κι' αγνός, σάμπως παιδί, με δίχως νου, με πίστη.

Έτσι μπροστά-μου ανοίξανε μες στα σκοτάδια οι δρόμοι,
γίναν τα πάθια αδέρφια μου, οι αγάπες μου λοστρόμοι.
Πριν να σκεφτώ, αιστάνθηκα. Μες στη σοφία την τόση
που όλα τα πάντα σάρωσε, δεν τόχω μετανοιώσει.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ

ΗΡΘΕΝ Ο ΧΑΡΟΣ ΚΕΡΑΣΤΗΣ. . .

Ἤρθεν ὁ χάρος κεραστὴς καὶ στὸ δικό μας τὸ τραπέζι,
πόσον ἡ μοῖρα τραγικὰ μὲ τὴ φτωχὴ ζωή μας παίζει,
Ἔφυγ' ὁ ἕνας τοῦ κρασιοῦ, χήρεψε τώρα τὸ ποτῆρι,
καὶ πιὰ τὸ στόμα δὲ θὰ πῆ «πίνω γιὰ κείνης τὸ χατῆρι».

Χρόνια καὶ χρόνια ὅλοι μαζὶ στὸ μακρυνὸ τὸ ταβερνάκι
σὰν καλοὶ φίλοι, στὸ κρασί, σβύναμε κάθε μας φαρμάκι,
Κι' ἀρχίζαμε κάτι παλὲς καὶ ξεχασμένες ἱστορίες
γιὰ τὶς μεγάλες μας χαρὲς καὶ τὶς μικρές μας εὐτυχίες.

Πόσον ἀπόψε τὴν καρδιά, ἀσήκωτη τὴ δέρνει λύπη
ἀπ' ὅλους ὁ πιὸ ταχτικὸς ἀπ' τὴν παρέα μας θὰ λείπη
Ἤρθεν ὁ χάρος κεραστὴς καὶ στὸ δικό μας τὸ τραπέζι
πόσον ἡ μοῖρα τραγικὰ μὲ τὴ φτωχὴ ζωή μας παίζει.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΛΙΑΣΙΟΣ

ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ

Ας μη βαραίνει το γραφτό της μοίρας μου σαν ίσκιος
απάνου οπό το λίκνο σου, το μάβρο πεπρωμένο.
Του κάματου η πικρή ζωή στα δροσερά σου χρόνια,
να μη σφραγίσει η πίκρα της το αχείλι το γραμένο.

ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

Σπ. Ζαμπέλιος, ὁ Κ Κρυστάλλης, ὁ Νικ. Πολίτης «ἐπέθηκαν χεῖρα» ἐπὶ τῶν δημοτικῶν κειμένων καὶ ἐπαρουσίασαν τραγούδια τὰ ὁποῖα δὲν θεωροῦν γνήσια ἐρευνηταὶ ὡς ὁ Βλαχογιάννης καὶ αἰσθητικοὶ ὡς ὁ Γιάννης Ἀποστολάκης. Τὸ πρόβλημα τῆς πατρότητος καὶ τὸ πρόβλημα τῆς γνησιότητος εἶναι δυὸ μεγάλα καὶ ἀνεξερεύνητα πεδία τῆς Νεωτάτης Λογοτεχνίας μας (ἡ παλαιοτέρα γνωρίζει ἀνάλογα ποσβλήματα· π.χ. τὸ ζήτημα τοῦ συγγραφέως τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀβραὰμ»καὶ τῆς ταυτότητός του μὲ τὸν τοῦ Ἐρωτοκρίτου) καὶ κατ' ἐπέκτασιν τῆς ὅλης Φιλολογίας μας (Δὲν γνωρίζομεν ἴσως ἀκόμη ἀσφαλῶς ἐὰν τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Νικολάου Ὑψηλάντου εἶναι ἰδικά του ἢ ἂν ὁ Ζαχαρίας Μαθᾶς ἢ ὁ Κωνστ. Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἔγραψαν τὸ γνωστὸν ἔργον «Κατάλογος Ἱστορικὸς τῶν πρώτων Ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς Πατριαρνῶν τῆς ἐν Κωνλει Ἁγ. καὶ Μεγ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐν Ναυπλίῳ 1837»). Ἐπίσης δ' ὀξὺ εἶναι καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ὀρθῆς ἐκδόσεως (ἀναγνώσεως καὶ μεταγραφῆς) ὅλων τῶν κειμένων τῶν σχετικῶν μὲ τὸν Ἑθνικόν μας βίον καὶ τὴν δημιουργικὴν Φιλολογίαν μας.

* * *

Ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μόνον λεξικογραφική. Ἀγαθὴ ἡ πρόθεσις τῶν συλλαβόντων τὴν ἰδέαν τῆς ἑρμηνείας τῶν ἀσυνηθεστέρων λέξεων καὶ ἐννοιῶν τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, διὰ τῆς συντάξεων ἰδίου λεξικοῦ. Ἀλλ' ἡ γλωσσικὴ ἑρμηνεία ὅταν λείπῃ ἡ πραγματικὴ καὶ ἡ αἰσθητική, δὲν ἀρκεῖ. Καὶ οἱ κυριώτεροι τῶν συγγραφέων μας δέον νὰ ἑρμηνευθοῦν ὡς πρὸς τοὺς ἱστορικοὺς κ.ἄ. πραγματικοὺς ὑπαινιγμοὺς των καὶ ὡς πρὸς τὰς πηγὰς εἰς τὰς ὁποίας ἀνέτρεξαν, διὰ συστηματικοῦ ὑπομνηματισμοῦ, ἀναλόγου πρὸς τὸν γινόμενον διὰ τὴν Divina Commedia τοῦ Dande ἢ τὰ Sonetti τοῦ Petrarca (διὰ τὸν τελευταῖον εἰργάσθη ὁ ποιητὴς καὶ ἑλληνιστὴς Leopardi μὲ ζέσιν καὶ γνῶσιν καὶ αἴσθησιν). Πῶς θα ἠδύνατο π χ νὰ ἑρμηνευθῇ ὁ Σολωμὸς χωρ'ς ὄχι μόνον τὴν γνῶσιν τῆς σημασίας τῶν λέξεων *πετροκαλαμήθρα, περιορίζεται* κτδ., ἢ τὴν ἀνδρομὴν εἰς τὸν *Ἰωὴλ Γ'*. 2, 12 διὰ νὰ ἐννοηθῇ ὅτι τὴν Κοιλάδα Ἰωσαφάτ, τόπον ἐσχάτης κρίσεως ἐννοεῖ εἰς τὸν στίχον «τοῦ Κρητικοῦ» του :

Μὴν εἴδετε τὴν ὄμορφιά, ποὺ τὴν Κοιλάδα [ἀγιάζει ;

Μερικοί, μάλιστα οἱ θεωροῦντες ὅτι δύνανται νὰ θεραπεύουν καὶ ἄλλην ἐπιστήμην καὶ συγχρόνως ἐρασιτεχνικῶς ν' ἀπασχολοῦνται καὶ μὲ τὰ Νέα, νὰ εἶναι π.χ. ἀρχαιολόγοι, ἔγραψαν ἄλλοτε ὅτι εἶναι ἐνωρίς δι' αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ δὲν πρέπει εἰς τὴν Ἑλλάδα ν' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν ἔκδοσιν ἔργων συγγραφέων ὅπως ὁ Σολωμός, ἀρκούμενοι προφανῶς εἰς τὴν ἔκδοσιν ποιημάτων ὅπως «Ὁ ὀπωρολόγος» καὶ «Ὁ κάτης κι' οἱ μπουντικοί»! Θὰ τοὺς παραπέμπαμεν εἰς τὸ ὅ,τι γίνεται μὲ τὰς συγχρόνους, πρὸς τὴν ἰδικήν μας νεωτάτην Φιλολογίαν ξένας εὐρωπαϊκάς. Θὰ ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτὰ τὴν θαυμασίαν κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν Ποιημάτων τοῦ Giacomo Leopardi (εἰς δύο τόμους 1927) ἀπὸ τὸν F. Moroncini καὶ εἰς ἄλλους δύο τόμους (ὁμοίως Bologna 1929) ἀπὸ τὸν ἴδιον κριτικὸν ἐκδότην τῶν Μικρῶν Ἔργων τοῦ ἰδίου μεγάλου ποιητοῦ. Ἡ μ'αν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ Baudelaire διὰ νὰ πάρωμεν ἕνα ποιητὴν ὁ ὁποῖος πολὺ ἐμελετήθη, μετεφράσθη καὶ ἐθεωρήθη ὡς πρότυπον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅταν ἠγέρθη τὸ ζήτημα τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ Σολωμοῦ, τὸ φιλολογικόν μας κοινὸν ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἐγνώριζε τί θὰ πῇ κριτικὴ ἔκδοσις· ὁ εἷς ἐφαντάζετο ὅτι θὰ ἀποκαθιστούσαμεν τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ Ποιητοῦ καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον.. καθαρεύοντα. Ὁ ἄλλος ἐφώναζε ὅτι θὰ τὸν κρίνωμεν καὶ θὰ τὸν μειώσωμεν μὲ τὴν κριτικήν, πολλοὶ δ' Ἑπτανήσιοι συνησπίσθησαν μὲ τοὺς τύπους τῆς ἀρνήσεως διὰ νὰ εἴπουν ὅτι ἐκδότης ὡς ὁ ὑποφαινόμενος, παραδεγθεὶς τὸν Παλαμᾶν ὡς ποιητὴν καὶ μάλιστα μεγάλον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸν Σολωμόν! Ἄλλοι ἐπῆραν τὸ ζήτημα τοπικιστικὸν (Κρητικὸς ὁ κριτικὸς ἐκδότης τοῦ Σολωμοῦ ; Ἐνῶ ἡμεῖς ἐγάσημεν ὅταν ὁ Μακεδὼν συνάδελφος κ. Γ Α.Μέγας ἐξέδωκε πέρυσι τὴν κρητικὴν «Θυσίαν τοῦ Ἀβραὰμ» ὡς σπουδαίαν ἔκδοσιν). Γενικῶς ἐν προκειμένῳ εἶχε γνώμην ὅλη ἡ Ἑλλάς, αἱ ἐφημερίδες καὶ οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀπέδεξαν τὸν ἐκδότην ἀγράμματον (καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι τὸ εὐκολώτερον ν' ἀποδείξῃς τοὺς λογίους ἀγραμμάτους καὶ τοὺς πολιτικοὺς προδότας· ὁποιος διαχειρισθῇ τὰ κοινὰ γωρὶς νὰ χαρακτηρισθῇ προδότης καὶ ὁποιος συγγράψει καὶ δὲν ἀκούσει ὅτι εἶναι ἀγράμματος, δὲν πρόκειται νὰ προκόψῃ !), καὶ ἔτσι ἡ ἔκδοσις ἐναυάγησε τελικῶς ἢ ἀνεβλήθη μέχρι τῆς καταλληλοτέρας ἱστορικῆς καὶ ψυχολογικῆς ὥρας !

Τώρα τὰ πράγματα μοῦ φαίνονται βελτιωμένα. Βέβαια πολλὰ τὰ ἀνόητα καὶ σοβαροφανῆ γράφονται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μὲ δῆθεν ἐπιστημονικὰς ἀξιώσεις, οἱ δὲ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν εἴτε βαδίζουν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν ἐρασιτεχνῶν καὶ λογοτεχνικῶν κριτικῶν καὶ ἀπορροφῶνται ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴν ἐξέτασιν τοῦ ἔργου (ὡς ἐὰν δύναται ὁ καθένας νὰ δώσῃ νέαν αἰσθητικὴν ἑρμηνείαν ἔργων οἷα τὰ τοῦ Σολωμοῦ, Παπαδιαμάντη, Παλαμᾶ π.χ.), εἴτε ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἔκδοσιν ἐργιδίων ἀσημάντων, ὀγδόης γραμμῆς καὶ κάτω τῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐποχῆς,δηλαδὴ ἱστορικῶν ἢ θρησκευτικῶν ριμῶν, ἐγκωμίων, λόγων καὶ συγγραφῶν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο χαρακτηρίζει τὴν κατάπτωσιν εἰς τὴν ὁποίαν φέρεται ἡ ἀπὸ τοὺς βυζαντινολόγους καὶ ἀρχαιοελληνιστὰς κηδεμονευομένη νεότευκτος ἐπιστήμη τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας. Καθ' ἣν στιγμὴν δὲν ἔχομεν μίαν πλήρη, ὀρθὴν καὶ τακτοποιημένην ἔκδοσιν τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Κοραῆ π.χ. ἢ τῶν ἔργων τοῦ Ρήγα, στηριζομένας ἐπὶ τῶν πρώτων ἐκδόσεων καὶ χειρογράφων κατατοιδόμεθ» μὲ τὸν «Ἀπόκοπον» τοῦ Μπεργαδῆ καὶ μὲ τὴν «Ἱστορία τῆς Ἑβραιοπούλας Μαρκάδας » ! Καὶ πῶς νὰ ἐπιδράσωμεν μ' αὐτὰ (ποὺ αὐξάνουν μόνον τὴν σχολαστικήν μας γνῶσιν) ἐπὶ τοῦ λαοῦ μας καὶ ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ πολιτισμοῦ του ;

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πέτρου Χάρη: «Μακρινὸς Κόσμος», Διηγήματα. Ξυλογραφίες Κώστα Γραμματοπούλου, Βιβλιοπωλεῖο «Ἑστίας» Ἰ.Δ.Κολλάρου καὶ Σια. — Σύγχρονη Τουρκικὴ λογοτεχνία. — Ἐκλεκτὰ διηγήματα καὶ σελίδες ἀπὸ τὰ καλύτερα μυθιστορήματα. — Μετάφραση, πρόλογος Κλεανθῆ Γ. Καριπίδη. Ἀθήνα 1944.

Ὁ «Μακρινὸς Κόσμος» (ὅπως κι' ἡ «Κρίσιμη ὥρα», ποὺ γι' αὐτὴ θὰ γράφουμε σὲ ἄλλο φύλλο τοῦ Ν.Π.) εἶναι βιβλία πολιτισμένα. Χαίρεται ἡ ψυχή σου νὰ τὰ κρατᾶς στὰ χέρια σου, τέρπεται τὸ μάτι σου μὲ τὸ καλοβαλμένο στὶς σελίδες τους ὑλικό. Κι' ὅσο κι' ἂν δὲ μοῦ γεμίζει τὸ μάτι ἡ ξυλογραφία, πρέπει νὰ πῶ πὼς στὸ «Μ.Κ.», ὁ κ. Γραμματόπουλος ἐργάστηκε μὲ τὴ γνωστὴ μαεστρία του καὶ πολὺ βοήθησε τὴν καλλιτεχνικὴ ἐμφάνισή του. Ὁ «Μ.Κ.» ἔχει δεκατέσσερα διηγήματα. Ὅλα, ἀπὸ τὴν περασμένη μας ζωὴ τὴν τόσο κοντινὴ κι' ὅμως τόσο μακρινή, τὴν προπολεμική, ποὺ δὲν ἀπεχει πολύ. Κι' ὅμως τοση εἶναι ἡ μιζέρια τῆς σημερινῆς, ποὺ ἔχουμε τὴν ἐντύπωση πὼς μᾶς χωρίζουν αἰῶνες ἀπὸ κεῖνη.

Ὅσον εὐτυχισμένη, ἀλήθεια, ἡ ἐποχὴ ποὺ πέρασε, μὲ ὅλες τὶς μικρες ἀνησυχίες της, ποὺ περιοριζουνταν, τὸ περισσοτερο, στὸ συναισθηματικό μας κόσμο. Ἀκόμη οἱ δυὸ ἥρωες τοῦ πρώτου διηγήματος τοῦ βιβλίου «Μόνοι ἀνάμεσα σ' εὐτυχεῖς» μᾶς το βεβαιώνουν. Ὁ νέος, μέρα Πασχα, μαλωμένος μὲ τὴ σπιτονοικοκυρά του, γιὰ τὴν καθυστέρηση τοῦ ἐνοικίου, βρεθηκε στὴ λουλουδιασμένη αθηναϊκὴ ἐξοχή, γιὰ να ξεσκασει. Το πρόβλημα τὸ πῶς θὰ φάει αὔριο –γιὰ σήμερα θὰ τὰ βολεῦε μὲ τὰ λεπτὰ ποὺ εἶχε — ποὺ θα κοιμηθεῖ ἀπόψε, βεβαια τὸν ἀπασχολοῦσε, μὰ τὸ σκόρπιζεν ἡ χαρούμενη ὥρα τοῦ χρόνου καὶ τὰ νιάτα του. Κεῖνη, θύμα τῆς αἰωνιας γυναικειας ἱστορίας : τῆς ἐγκατάλειψης. Συναντοῦνται τυχαία, προχωροῦν μαζί. γνωριζουνται, καταλαβαίνουνται ἄμεσως, μα δὲ δίδουν καμμιὰν ἐξήγησι. Γιατὶ νὰ ξύσουν τὶς ματωμένες τους πληγές ; Ἔτσι σὰν παλιοὶ γνώριμοι, φτανουν σ' ἕνα ἐρημικὸ μαγαζάκι, πίνουν—ὅσο φτάνουν τὰ λεφτὰ τοῦ νέου — κ' ὕστερα γυρίζουν στὴν πολη πιασμένοι πιρατσο. «Ὄχι ἐρωτευμένοι, μὰ δυο δυστυχεῖς, π' ἀκουμπουσαν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο».Νὰ μὲ λίγα λόγια ἡ ὑπόθεση καὶ οἱ τυποι τοῦ διηγήματος. Καλοβαλμένοι, μελετημένοι, λίγο ὄχι ρωμιοί—τοὺς λείπει, παρὰ τὴ δυστυχία τους, ὁ ἐρωτισμος—μὰ πολὺ πολιτισμένοι κι' ἐυσυχισμένοι, ἂν θέλετε, στὴ μιζέρια τους. Ἡ ζωὴ ἦταν τότες, χωρὶς κατάθλιψη. Ξεχνοῦσαν οἱ ἄνθρωποι τοσο γρηγορα, γιατὶ ὁ κόσμος εἶταν χαρουμενο περισσοτερο κι ἕνα αὔριο ὑποσχετικό χαμογελουσε σ' ὅλους. Ἂς ὑπόφεραν, ὅπως ὑποφεραν. Ἂς ἦσαν κα. ἀπατημένοι ! . .

Οἱ «Καλοὶ ἄνθρωποι» — σ' ἄλλο διήγημα — ὑπογραμμίζουνται περιφημα. Ὑπάλληλοι—πατέρας καὶ δύο γιοι — δὲ θέλουν νὰ λερωσουν τὴν ὑπόληψή τους, μὰ τὸ αἷμα ποὺ χυσε κάποιος συγγενής τους, ποὺ δὲν ἔχει μῆτε κἂν τ' ὄνομά τους. Κάνουν συμβούλιο πάνω σὲ τοῦτο κι' ἀποφασίζουν ἂν «ὁ διαφυγὼν ἐκλησιαστικὸς» ζητήσει ἄσυλο σπίτι τους, νὰ τοῦ τὸ ἀρνηθοῦν μὲ. . . τρόπο! Ἐντολοδόχος τῆς ἀπόφασης τούτης, διορίζεται ἡ ὑπηρέτριά τους. Μὰ τούτη δὲν συμφωνᾶ. Τὴν ἀφηφᾶ τὴν ἐντολή. «Καλὸς ἄνθρωπος» πραγματικά, δέχεται τὸ φονιᾶ, τὸν φιλοξενεῖ τὴ νύχτα στὸ κατῶγι, τοῦ δίδει φωμὶ νὰ φαεῖ καὶ ροῦχα νὰ κοιμηθεῖ κι' οἱ. . . «καλοὶ ἄνθρωποι», τ'ἀφεντικά,κοιμοῦνται ἥσυχα πὼς γλύτωσαν ἀπὸ τὴ συνεχοχὴ «ἐπὶ ἀποκρυφεῖ φυγοδίκου». Μιὰ ἀσήμαντη ὑπαρξη, ἡ ὑπηρέτρια, φωτίζει τὶς σελίδες τοῦ διηγήματος, ποὺ δίδει ἔτσι, πιὸ ἔντονη τὴ συνισταμένη τῆς τάξης τῶν «καλῶν ἀνθρώπων» τῆς κοινωνιας μας.

Ἀφίνοντας τὸ χαριτωμενο «Ἀπροσδόκητο βιβλίο» τὸ μελετηρὸ καὶ πολυάσχολο συγγραφέα του, γιὰ νὰ μὴ θυμηθοῦμε μερικὲς θορυβωδεις «διακεκριμένες μηδαμινότητες» ἐρχόμαστε στὸ «Ποτὲ ἔγινα ἄντρας». Στο διήγημα τοῦτο μᾶς δίδει ὁ κ. Χάρης τὸν τυπο τοῦ μικροῦ ὀρφανου κι' ἀδύναμου παιδιοῦ, ποὺ ἔρχεται μιὰ κρίσιμη στιγμὴ τῆς ζωῆς του γιὰ νὰ τ ἁρπαξει ἀπο τὴν ἀβουλία του, τὴν ὑποτακτικότητά του, νὰ τὸ κάμει νὰ νιώσει τὸν ἀντριαμό του, τὶς εὐθύνες του. Ὁ συγγραφέας δίδει καλοψυχολογημένη τούτη τὴ στιγμή, πολὺ χτυπητή, τοσο ποὺ νὰ μᾶς παρουσιάζει ζωντανὸ τὸ ξύπνημα τ'ἀγοριοῦ καὶ τὴν πεποίθησή του, πῶς δὲν μπορουσε παρὰ νὰναι πιὰ ἕνας ἄντρας.

Ἡ «Καλοκαιρινὴ ὑπηρεσία» δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ διηγήματα ποὺ συναντοῦμε ἀκόμη καὶ στοὺς πιὸ ραφινάτους ξένους συγγραφεῖς.Ὁ συγγραφας, πρέπει νἄζησε πολὺ τὴ ζωή, νὰ τὴ μελέτησε, νὰ τὴν ἀναλυσε, γιὰ νὰ δώσει τὸν τύπο τοῦ κοσμικοῦ ἐραστῆ, ποὺ θυσιάζει τὴν ἐλευθερία του, κάθε καλοκαιρι ποὺ ἡ κυρία παραθερίζει, γιὰ νὰ φανεῖ κορέκτ καὶ στὸν κόσμο μὰ καὶ στὸν ἄντρα τῆς φιλενάδας του, ποὺ μένει στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν συντροφεύει ὑπομονητικά. Ἡ μέθοδος τούτη τοῦ ἐραστῆ, ἔτσι ψυχογραφικὰ ἀναλυμένη, ὠθεῖ τὸν ἀναγνώστη νὰ μελετήσει τὰ ἐγκόσμια, ἂν ὡς τώρα δὲν τὸκαμε, καὶ νὰ μάθει τί ἀξίζει κάτι ποὺ λείπει ἀπὸ τοὺς περισσότερους συνάδελφους τῆς «ἐρωτικῆς ὑπηρεσίας».

Οἱ «Ἄνθρωποι κάτω ἀπὸ τὴ γῆ» εἶναι σελίδες ποὺ κεντήθηκαν πάνω σ' ἕνα καμβᾶ ποὺ τὸν ὕφανε μιὰ λεπτοπαρατήρητη ἀνατροφή, ποὺ φυσικὸ εἶναι νὰ δώσει στὰ παιδιὰ τὸ σπόρο τῆς αὐτοθυσίας, καὶ ὁ καρπός του νὰ ξοδευτεῖ γιὰ τὰ γονικὰ ποὺ αὔριο δὲ θὰ ζοῦν. Ὅπως ὁ Θύμιος—τοῦ παρακάτου διηγήματος—πρῶτος οἰκιστὴς τῆς «Ἐρημιᾶς ποὺ γινε πολιτεία» δὲν μπορεῖ νὰ νιώσει τὴν ἀχαριστία τῶν ἀνθρώπων καὶ πάει νὰ τρελλαθεῖ γιὰ τοῦτο τὸ ἁπλὸ πράμα : Πῶς, δηλαδή, χρόνια ποὺ παιδεύουνταν τοῦτος ξορισμένος στὴν ἐρημιά του, ὁ κόσμος ὀνοματιζε Θυμιώτικα τοῦτα τὰ χωραφια καὶ σὰν κατοικήθησαν κόλλησε μιὰ πλάκα κι' ἔβγαλε τὸ δρόμο τοῦ «ὁδος Ἀγανίπης» ! . .

Ὁ ἀθλητὴς τοῦ «δρόμου ἑκατὸ μέτρων» μὲ τὰ συναισθήματά του, τὶς ἀγωνίες του, τὸ κάθαρί του, μ' ἔκαμε νὰ ξαναζήσω τὰ ἐφηβικά μου χρόνια, γιατὶ ἔτυχε νὰ τρέχω κι' ἐγὼ στὰ ἑκατό. Ἡ ταχτική, ἡ τεχνική. ἡ ψυχικὴ ἀνάλυση τοῦ νέου τούτου παιδιοῦ, μὲ ὑπομονὴ καὶ τέχνη κι'ἀριστουργηματικὴ ἀφήγηση βαλμένα στὸ χαρτὶ κ' ἡ ἀνάμνηση ἀκόμη τοῦ συντρόφου τῶν ἑκατὸ μέτρων, ποὺ μένει στέρεη στὸν ἀθλητὴ καὶ σύγουρα ποτὲ δὲ θὰ τὴν ξεχάσει,φτάνουν σ' ὅ,τι μπορεῖ νὰ μᾶς δώσει ἕνας ὥριμος συγγραφέας,ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄλλα, ξεφεύγουν τὰ θέματά του ἀπὸ τὴν κοινοτοπία.

«Ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν προσευχήθηκε ποτέ του» ὁ γερο νυχτοφύλακας μιᾶς Τράπεζας, πού δὲν εἶδε ποτές τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλιου. Τὸ δρᾶμα τῆς χωρὶς Οὔλεν Ἀθήνας κ' ἡ εὐάίσθητη ψυχὴ τοῦ τρομεροῦ μακελάρη, στὸ «Γύρω σὲ μιὰ τριανταφυλλιά» Ὁ πόνος τῆς φτωχῆς πηρέτρας στὰ «Δῶρα τῆς Ἀννούλας», ποὺ δὲν τὴν γλύκαναν τὴν παραμονὴ τῆς πρωτοχρονιᾶς, μήτε μιὰ δωδεκάδα κάλτσες, μήτε ἕνα φόρεμα— δῶρα τῆς κυρίας της — παρὰ τὸ φτωχὸ κασετινάκι τοῦ γέρο περιβολάρη μὲ τὸ χτενάκι, τὸ καθρεφτάκι καὶ τὴ φτηνὴ μυρωδιά, νὰ ἁπλᾶ θέματα, ποὺ σταματοῦν τὸν ἀναγνώστη, μὲ τὴν λεπτὴ παρατήρηση, τὴ φυσικὴ ἀνάλυση, τὴν «ρέουσα» γλῶσσα τοῦ συγγραφέα.

Δεκατοτρίτο διήγημα, τὸ «Ἕνα Γεφυράκι». Ζητοῦμε στὸ βιβλίο τοῦτο τὸν ἔρωτα καὶ νομίσαμε μιὰ στιγμὴ πὼς τὸν βρήκαμε. Τὸν ἔρωτα ὅπως τὸν ζήσαμε κάποιες ὧρες ἀνάμεσα ἀγάπης καὶ πόθου. Μὰ ἡ ξυλογραφία ποὺ μιλεῖ,μᾶς διαφεύδει. Τὸ κείμενο τὴν ἐπαληθεύει. Σεξουαλικὸς ἔρωτας περιγράφεται σ' αὐτό, μιᾶς ὥριμης παντρεμένης μ' ἕνα παιδάριο. Ὅσο καὶ ἂν ἐπιμένει ὁ κ. Χάρης ν' ἀποφεύγει στὸ βιβλίο του τὸν ἔρωτα ποὺ ζητᾶει ὁ ἀναγνώστης, ὅσο κι' ἂν μᾶς δίδει σώφυχα τὴν ἀνάλυση τοῦ πάθους τῆς ὥριμης καὶ τοῦ ἄγουρου, ἐκεῖνο πὼς ἡ τέχνη δὲ θὰ βλάπτουνταν—τέχνη γίνεται καὶ στὸν ἄλλο ἔρωτα—ἂν τὸν καλοῦσε ὁ κ. Χάρης νὰ δροσίσει τὶς σελίδες τοῦ «Μακρινοῦ Κόσμου».

Στὶς «Τρεῖς Φωνὲς»— στὸ τελευταῖο μικρὸ κομμάτι — κάτι μᾶς λέει γιὰ τοῦτον. Μὰ τὸν παρασέρνει ἡ βαθειὰ μητρικὴ ἀγάπη του, ποὺ τὴν διαμοιράζει μὲ τὴν γαλανομάτα καὶ τὴν ἄλλη — κείνη ποὺ τὴν μαντεύει καὶ τὴν ἀποφεύγει ! . . .

Ἔδωσα, ὄχι μὲ ἀξιώσεις κριτικοῦ γιὰ τὸ Θεό, τὴ συνισταμένη τοῦ «Μ.Κ.» ποὺ ὁμολογῶ πὼς μ' ἱκανοποιεῖ, γιατὶ ἀκριβῶς λείπει μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες του ὅ,τι συνηθίσαμε νὰ διαβάζουμε κάθε τόσο. Μὰ γιὰ τοῦτο ὁ ἀγαπητὸς συνάδελφος μπορεῖ νὰ εἶναι ἱκανοποιημένος ἀπ' ὅ,τι πρόσφερε στὸ ἀναγνωστικό του κοινό. Γιατὶ τὰ θέματά του, ὅπως τὸ γράψαμε, φεύγουν ἀπ' τὰ συνηθισμένα ἀχνάρια, καὶ σύγχρονα βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ δώσει τὴν ψυχογραφικὴ ἀνάλυση τοῦ κάθε τύπου, νὰ διατυπώσει τὸν κριτικό στοχασμό του καὶ νὰ ὁλοκληρώσει τὴ λογοτεχνική του προσπάθεια, ποὺ τὴν καλλιεργεῖ μὲ θρησκευτικότητα. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, πὼς ὅλα τοῦτα θὰ ἐκτιμηθοῦν ἀπ' ὅσους θὰ τὰ διαβάσουν.

* * *

Νὰ μὴ γνωρίζεις τὸ γειτονά σου εἶναι ἕνα πολὺ μεγάλο ἐλάττωμα. Ἂν θέλετε μεγάλο κακό. Κι' ὅμως τοῦτο τὸ ἐλάττωμα ἢ τὸ κακό, τὸ ἔχουνε φαρδὺ πλατὺ οἱ Ἕλληνες —δὲν ξέρω ἂν τὄχουν κ' οἱ ἄλλοι Βαλκάνιοι. Καὶ φυσικὸ εἶναι σὰν δὲν γνωριζόμαστε μὲ τοὺς γειτονές μας, νὰ μὴν ἔχουμε εἴδηση κι' ἀπὸ τὴ λογοτεχνία τους. Γοῦτο τὸ χάσμα ἤρτε νὰ γεφυρώσει ὁ συνάδελφος κ. Κλεάνθης Καριπίδης, ἕνας ἀπὸ τὴ γενεὰ τῶν μυρίων, ποὺ ἔφτασαν στὰ γαλανὰ ἀκρογιάλια μας, ἕνα θλιβερὸ φθινοπωρινὸ πρωί, ἀπὸ τὴν ἀντίπεραν ὄχτη. Μέσα στὰ πάσης λογῆς ξένα βιβλία — ὑπερβόρεια καὶ ὑπερατλαντικὰ — ποὺ κυκλοφόρησαν τελευταῖα, νὰ κι' ἕνα συμπαθητικὸ βιβλιαράκι δέκα τυπογραφικῶν φύλλων, ποὺ μᾶς παρουσιάζει τὴν τουρκικὴ λογοτεχνία: Διήγημα, μυθιστόρημα, καὶ ποὺ τὸ χρωστᾶμε στὸ σεμνό,διαβασμένο καὶ σιωπηλὸ δημοσιογράφο καὶ λογοτέχνη που παρουσιάσαμε παραπάνω. Ἡ κίνηση τούτη στὴν ἀναμορφωθεῖσα τουρκικὴ δημοκρατία, χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ φάνηκε ὁ Κεμὰλ Ἀτατοῦρκ. Ὑπῆρχε ἑδέβαια καὶ προτήτερα φιλολογία Τουρκική. Μὰ ἡ σημερινή, μπαίνει στ' ἀχνάρια τῆς συγχρονισμένης πνευματικῆς ζωῆς, τῆς γειτονικῆς χώρας καὶ προόδεφεν ἀρκετὰ— ὅπως βλέπουμε στὸ βιβλίο τοῦ κ. Καριπίζη—μὲ τὴν προσαρμογὴ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς νέας Τουρκίας πρὸς τὰ ρεύματα καὶ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς σύγχρονης λογοτεχνίας.

Ἀπὸ τὰ δεκατρία διηγήματα τοῦ βιβλίου, διακρίνουμε κεῖνα ποὺ ὑπογράφει ὁ τοῦρκος συνάδελφος N. Ulanay. Τὸ «Τυφλὸ ἀηδόνι», εἶναι ἕνα πορα̃μυθένιο διηγηματάκι, ποὺ ἔχει ἑδέβαια βαθειὰ τὴ σφραγίδα τῆς Τουρκικῆς ψυχῆς. Ἡ θεία ἐκδίκηση ἔρχεται νὰ χτυπήσει τὸν τυφλωτὴ τῶν ἀηδονιῶν, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Τὰ δυό του μάτια χύθηκαν μιὰ νύχτα. ὅμοια ὅπως αὐτὸς γιὰ νὰ κάνει τὰ ἀηδόνια ποὺ πουλοῦσε νὰ κελαϊδοῦν νυχτοήμερα—σὰν πάντα εἶχαν νύχτα —καὶ νὰ τὰ πουλεῖ ἀκριβώτερα, τοὺς ἔβγαζε τὰ μάτια !

Σὸ δεύτερο διήγημα, τὸ «Ἔγκλημα καὶ Τιμωρία» ὁ ἴδιος συγγραφέας. δίδει ὅλη τὴ δύναμη τῆς περιγραφῆς του, ὅλο τὸ δυναμικὸ ταλέντο του στὸ ξεδίπλωμα τῆς ζωῆς τῆς Ναζίν, τῆς φτωχειᾶς κόρης ποὺ τὴν ἔφερε μιὰ εὐγενικιὰ χανούμ, ἕως τὸ μέγαρό της καὶ τὴν ἔκαμε, φτωχοκόριτσο αὐτή, γυναῖκα τοῦ πλούσιου μπέη, γιὰ νὰ τιμωρήσει κατόπιν τὴν ἴδια ποὺ τὴν εὐεργέτησε μ'ὅλη τὴν ἀναίσχυντη διαγωγὴ μιᾶς κακῆς γυναῖκας.

Ἀκόμη ὁ «Στοιχειωμένος πύργος» του, ἂν κι' ἔχει ἀστυνομικὴ πλοκή, δὲν ὑστερεῖ. Ξεχωριστὰ ὅμως εἶναι τὸ «Πεντόλιρο» καὶ «Ἡ πεπλοφόρα χορεύτρια», ποὺ ἀξίζει νὰ τὰ διαβάσει κανένας, νὰ τὰ μελετήσει, νὰ ζήσει τοὺς ἥρωες τους.

Κ' ὕστερα τί σᾶς λέει ὁ «Ὁ Ταξιδιώτης» τοῦ Halikarnas Balikçisi. Τὸ φτωχὸ παιδὶ ποὺ πουλοῦσε κουραμπιέδες κι' ὅμως φούσκωσε τὴν καρδιά του ἡ ἐπιθυμία ν' ἀκολουθήσει τὸ φανταστικὸ ταξίδι ἑνοῦ μικροῦ μπιμπελό—καϊκιοῦ ποὺ τοῦ χάρισεν ἕνας καπετάνιος καὶ ἂς ἔφτανεν ὡς τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου κι' ἂς γκρεμιζόταν σὰν τὸν ἥλιο πέρα κεῖ στὴ δύση ποὺ χάνεται κάθε βράδυ. Ὁ ὀνειροπαρμένος μικρὸς θάβρισκε — νόμιζεν ὅτι θάβρει — τὸ «εὐτυχισμένο νησί».

Ἀμὴ ἡ «Γυναῖκα» τοῦ «Τριάστερου» συγγραφέα; —κρῖμα νὰ μὴν βάλει τ' ὄνομά του κάτω ἀπὸ τὸ διαμαντάκι. τοῦτο. Σκηνικὸς διάλογος χαριτωμένος, ψυχολογημένος, ραφινάτος. Ἡ περασμένη στὴν ἡλικία γυναῖκα τοῦ μπέη, ποὺ ταξιδεύει μαζύ τοῦ, καὶ μὲ μιὰν ἄλλη σ' ἕνα βαγόνι—μόνοι οἱ τρεις— τὸν πιλατεύει ὧρες—«πάρε τὴν χρυσέ μου μπέη. Ἐγὼ γέρασα. Δὲν πρέπει μὲ τοῦτο νὰ γίνεις κι' ἐσὺ καλόγερος. Ἔπειτα θὰ ζεῖ μὲς τὴν μοναξιά μας τουτη.θἄρχεται στὸ σπίτι, θὰ μᾶς κρατάει συντροφιά. Πές το ναί, χρυσέ μου μπέη»· Ὁ μπέης δὲ λέει τὸ ναί. Γ' ἀρέσει ἡ νεαρὴ χανοῦμ, μὰ δὲν τολμᾶ. Πὲς ὅμως καὶ πές, τὸν καταφέρνει ἡ γυναῖκα του : «Σὰν ἐπιμένεις τόσο, χανούμ, ἄς γίνει ὅπως εἶπες». Καὶ τότε, ποιὸς εἶδε τὸ Θεὸ καὶ δὲν τὸν φοβήθηκε.Ἡ περασμένη γυναῖκα, ἐμαυτε ἐκεῖνο ποὺ ἤθελε. Καὶ σηκώνεται ἀπειλητική : «Ἔτσι ἔ ; Ἄντρες δὲν εἶστε ὅλοι ; Μὰ ἄνοιξε καλὰ τὰ μάτια σου μπέη. Ἐγὼ ἀκόμη δὲν πέθαινα. Ἂς πεθάνω πρῶτα κι' ὕστερα τὴν φέρνεις σπίτι. Μωρὲ ἀδιαντροπιά ποὺ εἶδαν τὰ μάτια μου! Ἤτανε γραφτό μου κι αὐτὸ πρὶν πεθάνω !».

Τὰ «Δάγκα μάτια» καὶ «Ὁ γιός του καὶ τὸ ἐγγονάκι

του» τῆς Nimet Mustafa,«Ἡ προῖκα»τῆς Feridun Osman, «Ὁ λύκος ποὺ κατεβαίνει ἀπ' τὸ βουνό», καὶ «Ὁ φευδομάρτυρας» τῆς Muazzez Tahsin Berkand,«Ἡ ἁπλῆ μέθοδος» τῆς Hatice Hatib—γιατὶ ἔχουν καὶ ἡ γυναῖκες τὸ μερίδιο τους σὲ τοῦτο τὸ βιβλίο — εἶναι μικρὰ ἀριστουργηματάκια, ποὺ ἐξίζουν τὴν τιμὴ μιᾶς οἰασδήποτε ὑπογραφῆς Εὐρωπαίας λογοτέχνισσας.

Ἑπτὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ μυθιστορήματα — ὑπάρχει κι' ἐδῶ μιὰ γυναῖκα ἡ Χαλιντὲ Ἐντίπ, γνωστὴ στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ προηγούμενες μεταφράσεις δίδουν τὴν εἰκόνα τῆς προόδου σὲ τοῦτο τὸ εἶδος τῶν Τούρκων λογοτεχνῶν καὶ λυπόμαστε γιατὶ ὁ χῶρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ μιλήσουμε γι' αὐτὰ σήμερα, ἂν καὶ γιὰ νὰ γίνει τοῦτο θἄπρεπε νἄχουμε ὑπ' ὄψει μας ὁλόκληρο τὸ κείμενό τους.

Συμπέρασμα : Ὁ κ. Καριπίδης, ἔδωσεν ἀριστοτεχνικὰ καὶ ἄφογα στὸ κάθε τί ὅ,τι καλύτερο, κατὰ τὴ γνώμη του μποροῦσε νὰ μᾶς δώσει ἀπὸ τὴ νεαρὴ τουρκικὴ λογοτεχνία. Κι' ἀκόμη μὲ τὴν ἐργασία του αὐτή, πολὺ συμβάλει στὴν ἀνάπτυξη τῶν πνευματικῶν σχέσεων ἀνάμεσα στοὺς γειτονικοὺς λαούς, ποὺ πρέπει νὰ σφιχτοδεθοῦν περισσότερο μὲ τέτοιες ἐκδηλώσεις. Τοῦτο ἀνταποκρίνεται καὶ στὴν ἐπιθυμία ὄχι μόνο τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ.Φυσικὰ περιμένουμε μιὰν ἀνταπόδοση ἀπὸ τοὺς συναδέλφους τῆς Τουρκίας καὶ γιὰ τοῦτο τοὺς χαιρετίζουμε μ' ἐγκαρδιότητα κι' εὐχαριστοῦμε καὶ τὸν κ. Καριπίδη γιὰ τὸν κόπο ποὺ ὑποβλήθηκε. νὰ μᾶς παρουσιάσει, μὲ τόση ἐπιμέλεια, τόσο νοητά, στὴ γλῶσσα μας, ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴ γειτονικὴ λογοτεχνία.

ΜΙΝ. ΑΝΔΡ.

Ἠλία Βενέζη: «Αἰολικὴ Γῆ.— Παύλου Φλώρου: «Νοσταλγοί». — Μενέλαου Λουντέμη: «Γλυκοχάραμα».

Δὲ νομίζω πὼς εἶναι καθόλου ὑπερβολὴ τὸ νὰ πῶ πὼς ἡ λυρικὴ πεζογραφία τοῦ κ. Ἠλία Βενέζη, φτάνει σὲ μιὰν ξεχωριστὴ ὡριμότητα μὲ τὴν «Αἰολικὴ Γῆ». Ἂν τὸ βιβλίο τοῦ κ. Βενέζη δὲν εἶναι ἀθάνατο ἀριστούργημα, ὅπως ἄκουσα πολλοὺς νὰ τὸ λένε, εἶναι ὡστόσο ἀπ' τὰ καλύτερα νεο ελληνικὰ πεζογραφήματα. Κι ἀπόδειξη — ἀντικειμενικὴ ἂν θέλετε—ὁ σάλος ἀπ' τὶς πιὸ ἀντιφατικὲς κρίσεις ποὺ σήκωσε,οἱ ἐνθουσιασμοί—σωστὸ παραλήρημα—ὅπως κι οἱ ἄγριες πολεμικὲς ποὺ προκάλεσε.καὶ ποὺ φτάσαν ὡς τὸ σημεῖο νὰ τ' ἀποκαλέσει κάποιος ἀπ' τοὺς ἀρνητές του . . . «Ὡραία τοῦ Πέραν τοῦ 1943».

Ἡ «Αἰολικὴ Γῆ» εἶναι ἕνα θαυμαστὸ συνταίριασμα παραμυθοῦ κ' ἐποποιΐας, συμβολισμοῦ καὶ πραγματισμοῦ. Ἀρχίζει σὰ χρονικὸ καὶ ξετυλίγεται σὰ μιὰ περιπέταια καθαυτὸ μυθιστορηματική. Οἱ παιδικοὶ της τύποι τοῦ πρώτου μέρους, τοῦ Κόσμου, οἱ ἐφηβικοὶ τοῦ δεύτερου, τῆς Συμφωνίας τῆς Αὐγῆς, κ' οἱ ἀντρικοὶ τοῦ τρίτου, τῶν Ἀνθρώπων, δίνονται μὲ ζηλευτὴ πλαστικότητα. Οἱ ἀντιδράσεις τοῦ Πέτρου καὶ τῆς Ἄριεμης στὰ διαδοχικὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ἀποκτοῦν μιὰν καθολικότητα ποὺ τὴ συναντοῦμε μόνο στὰ δημιουργήματα τῆς ἀληθινῆς τέχνης.

Κατηγόρησαν τὴν «Αἰολικὴ Γῆ» γιὰ τὴ μυθική της ἀτμόσφαιρα, τὸν παγανισμό της, δὲν ξέρω κ'ἐγὼ γιὰ τί ἄλλο, μὲ τὴν ἴδιαν ἀφέλεια ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ φεχτεῖ ἕνα ποίημα γιὰ... τὸ φόρτο τοῦ λυρισμοῦ του. Μὰ τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Βενέζη, δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπ' ἕνα νοσταλγικὸ τραγούδι, μιὰ περιπλάνηση στὴ μυθικὴ χώρα τῶν παιδικῶν μας ὀνείρων, καὶ σὰν τέτοιο εἶναι φυσικὸ νὰ ξεχειλίζει ἀπὸ λυρισμό, γιατὶ λυρικὲς εἶναι κ οἱ ἀνθρώπινες ὀνειροπολήσεις "Ἂν ὑπάρχουνε ποῦ καὶ ποῦ λυρικὲς ὑπερβολές, ἂν γίνεται πολὺ συχνὴ χρήση ἀνθρωπομορφισμοῦ, αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ λογαριαστεῖ στὸ παθητικὸ ἑνός βιβλίου, ποὺ οἱ ὑπερβολές του κ' οἱ ἐπαναλήψεις του δὲν δικαιώνουνται καλλιτεχνικά. Μὰ κάτι τέτοιο δὲ μπορεῖς τὸ νὰ πεῖς γιὰ τὴν «Αἰολικὴ Γῆ», ποὺ ἡ θαντελένια της ὑφὴ τῆς ἐπιτρέπει κάθε λογῆς τόλμημα, μιὰ ποὺ τοῦτο μὲ κανένα λόγο δὲν καταλήγει σὲ γλύστρημα. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ εἶναι τόσο πολλὰ τὰ προτερήματα τοῦ βιβλίου, εἶναι τόσο μεγάλο τὸ θέλγητρο τῶν ἀληζινὰ γοητευτικῶν του σελίδων, ποὺ δὲ σ' ἀφίνει νὰ προσέξεις τ' ἀσήμαντα φεγάδια του.

* * *

Ὁ κ. Φλῶρος εἶναι ὁ μοναδικὸς ἴσως πεζογράφος, ποὺ ἡ μεγάλη του προσπάθεια στὴν καλλιέργεια τοῦ ὕφους καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς ὅποιας του δημιουργίας, ἡ προσπάθεια δηλαδὴ τῆς ὑποταγῆς τοῦ αἰσθήματος στὴ λογική, ἔχει τρομερὰ παρεξηγηθεῖ, τόσο ποὺ νὰ δημιουργηθεῖ τὸ πρόβλημα τοῦ ἂν ὑπαρισχύει στὰ γραφίματα τοῦ κ. Φλώρου ὁ ἐγκεφαλισμὸς ἢ τὸ αἴσθημα. Νομίζω πὼς οἱ «Νοσταλγοί», τὸ τελευταῖο του βιβλίο, δίνουν μιὰν ἀρκετὰ στέρεη βάση γιὰ τὴν ὀρθὴ κατανόηση μιᾶς δημιουργίας, ποὺ σὰν ἀποτέλεσμα μεγάλου μόχθου καὶ φοβερῆς κατανάλωσης ψυχικῶν δυνάμεων, ἀξίζει νὰ προσεχτεῖ κάπως περισσότερο. Κα' τὸ πρόβλημα «Φλῶρος» θὰ πρέπει ἴσως νὰ περιοριστεῖ στὸ ἐρώτημα : «μυθιστοριογράφος ἢ διηγηματογράφος ;» Γιατὶ ἀπ' τὰ τέσσερα βιβλία τοῦ κ. Φλώρου, τοὺς «Ἀποίκους», τὸν «Ἄνθρωπο τῆς Ἐποχῆς», τὴν «Ἀμαράντα» καὶ τοὺς «Νοσταλγούς», ξεχωρίζουν ἀμέσως τὰ δυὸ πρῶτα γιὰ ἐλλείψεις ποὺ δὲν τὶς βρίσκεις στὰ δεύτερα.Τὰ δυὸ πρῶτα,σὰ μυθιστορήματα μὲ κάποια θέση, καὶ προπαντὸς σὰ μεγάλες πολυσέλιδες συνθέσεις, δείχνουνε πιὸ ἀνάγλυφα τὴν κυριαρχία τῆς λογικῆς ἐπεξεργασίας πάνω στὸν αὐθορμητισμὸ τοῦ ταλέντου. Ἀντίθετα, στοὺς δυὸ τόμους τῶν διηγημάτων του, ἡ πεζογραφία τοῦ κ. Φλώρου φανερώνει καὶ «ζέστα» καὶ «παλμὸ» κι «αἴσθημα», προτερήματα ποὺ τοῦ ἀρνήθηκαν οἱ κριτικοὶ τῶν μυθιστορημάτων του. Ὁ κ. Φλῶρος βέβαια δὲν εἶναι λυρικὸς πεζογράφος, μήτε κ' εἶναι ὑπερτροφικὴ ἢ ἐσωτερικὴ ἀνάπτυξη τοῦ θέματός του, ὅπως γίνεται μ' ἄλλους, ἰδίως τοὺς νεώτερους, ὡστόσο καὶ λυρικὲς σελίδες μᾶς δίνει κάπου-κάπου,καὶ καθόλου δὲ σταματάει τὴν περιγραφή του στὴν ἐξωτερικὴ δράση τῶν τύπων ποὺ μᾶς παρουσιάζει. Κι ἀκριβῶς τὸ κυριώτερο προσόν τοῦ «διηγηματογράφου» κ. Φλώρου εἶναι τὸ μεθοδικὸ ἰσοζύγισμα στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς δράσης τῶν ἡρώων του."Αν σ'αὐτὸ τώρα προστεθεῖ καὶ τ' ἀκάματο δούλεμα τῆς φράσης γιὰ τὴ δημιουργία ἑνὸς στυλιζαρισμένου ἐντεχνου λόγου, νομίζω πὼς φτάνουν αὐτὰ γιὰ νὰ κλειστεῖ τὸ περίγραμμα, ποὺ μέσα σ' αὐτὸ κινιέται τὸ ταλέντο τοῦ κ. Φλώρου.

* * *

Μετὰ τὴν «Ἔκσταση», ὅπου εἶχε καταβληθεῖ μιὰ προ-

ΝΕΟΝ ΠΝΕΥΜΑ
ΜΗΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ-ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΔΙΟΝ Ι. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΣ
ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ ΤΗΣ ΥΛΗΣ: ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΟΔΟΣ ΨΑΡΩΝ 61α—Τηλ. 24.365

ΣΥΝΔΡΟΜΗ: ΕΞΑΜΗΝΟΣ . . Δρχ. 1.000.000
ΔΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑΣ & ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ » 5.000.000

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται

— — ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ: ΔΡΧ. 200.000 — —

σπάθεια εὐρύτερης σύνθεσης, ὁ κ. Μενέλαος Λουντέμης ξαναγύρισε στὴ διηγηματογραφικὴ πεζογραφία μὲ τὸ «Γλυκοχάραμα», μιὰ σειρὰ ἀπὸ πέντε ἀριστουργηματικά, μπορῶ νὰ πῶ, διηγήματα. Εἶναι ὅλα γραμμένα στὸν ἠθογραφικὸ τόνο τῆς «Ράντνικας» καὶ τοῦ «Πάϊντος-Πάϊντος», μὰ κατὰ πολὺ ἑλληνικότερα. Ἀποπνέουν τὴ δροσιὰ τοῦ ἑλληνικοῦ δουνοῦ κι ἀναδίνουν τὸ λεπτὸ ἄρωμα τοῦ θυμαριοῦ, μαζὶ μὲ τὴ βαρειὰ μυρωδιὰ τοῦ ἀνθρώπινου ἱδρωτα, ποὺ χύνεται στὴ βασανισμένη κι ἄχαρη σκηνίτικη πόρεφη. Οἱ τύποι του εἶναι βγαλμένοι κατ' εὐθεῖαν ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ δοσμένοι μὲ βαθύτατη ἀνθρωπιά. Ἡ μεστότητα τῆς φράσης του, μὲ τοὺς ἀναγκαστικοὺς ἀπ' τὸ θέμα ἰδιωματισμούς, μεταδίνει μιὰν ξεχωριστὴ ζέστα, ποὺ θερμαίνει τὸν παγωμένο ἀπ' ἄλλα διαβάσματα ἀναγνώστη καὶ τὸν δένει σφιχτὰ μὲ τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου του.

Ὅταν κυκλοφόρησαν οἱ δυὸ πρῶτες συλλογὲς τοῦ κ. Λουντέμη, μερικοὶ κριτικοί του, βλέποντας τὴ σημαντικὴ διαφορὰ ποὺ χώριζε ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα τὰ δυό, ποὺ παραπάνω μνημόνεψα, διηγήματα, καὶ λογαριάζοντάς τα πῶς προέρχονται ἀπὸ προσωπικὰ τοῦ συγγραφέα βιώματα, ἐκφράσανε τὸ φόβο μὴ δὲν μπορέσει ὁ κ. Λουντέμης νὰ περάσει ἀνεμπόδιστα ἀπ' τὴν «αὐτοβιογραφία» στὴν καθαρὴ λογοτεχνία. Νομίζω πὼς τὸ «Γλυκοχάραμα» ἀποτελεῖ τὴν καλύτερη ἀπάντηση σὲ τέτοιες λογῆς ἀμφιβολίες, δίνοντας τὴν ἄσφαλτη σιγουριά, πὼς ὁ κ. Λουντέμης εἶναι ἕνα πηγαῖο, μὰ ρωμαλέο ταλέντο, ποὺ μπορεῖ νὰ δώσει μορφὲς τοῦ λόγου, ἔστω καὶ μιὰν ὡρισμένη, μ' ἀπόλυτα ἱκανοποιητικὴ καλλιτεχνικήν, ἀρτιότητα.

Γ. Ι. ΦΟΥΣΑΡΑΣ

Γιάννη Τρίκκη: Τὸ βιβλίο τῆς ἐρωμένης.— Ἀθήνα 1944.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ τὸ ἑνωτικό, τὸ ἀδιάσπαστο, τὸ γεμᾶτο κίνηση καὶ ζωὴ ποὺ μᾶς κάνει νὰ νοιώθουμε τὸ ραφιναρισμένο παλμὸ τῆς ἀγάπης καὶ τὴ λατρεία γιὰ τὴ γυναῖκα, πόσους καϋμοὺς καὶ πόθους μᾶς γεννᾶ. Μᾶς κάνει νὰ συδαυλίζωμε τὴ θολή μας θύμηση, γιὰ νὰ ξαναδοῦμε τὴ γυναῖκα ποὺ πέρασε ἀπὸ μπροστά μας καὶ χάθηκε ἀφίνοντας μέσα στὴν ψυχή μας κάποιε τὴν πίκρα καὶ κάποτε τὴ χαρά. Μὰ ἂς δοῦμε πῶς τὴν παίρνει τὴ γυναῖκα ὁ Γιάννης Τρίκκης. Τὴν παίρνει σὰν ἐρωμένη, σὰ γλυκειὰ ἑταίρα τῶν αἰώνων, σὰν ἄρωμα πολύτιμο, σὰν ρυδοπεταλο μαγιοῦ δροσιᾶς. Δίχως τὴ γυναῖκα δὲ θὰ ὑπῆρχε ποίηση στὴ ζωή, μήτε ὀμορφιὰ στὴ φύση. Το ἑξαίσιο ρόδο τῆς αὐγῆς θὰ ἤτανε ἀδιάφορο γιὰ μᾶς, ὅπως κι' ὁ καταγάλανος οὐρανός, τὸ φεγγάρι κι' ἡ γλυκειὰ ἀνοιξιάτικη νύχτα τῆς Ἀττικῆς.

Μὰ τὸ «Βιβλίο τῆς ἐρωμένης» δὲν τελειώνει, καὶ πῶς νὰ τελειώσει, ἀφοῦ ἡ σφαῖρα ἐτούτη ποὺ λέγεται γῆ, δὲ νεκρώθηκε καὶ πάνω της ζῆ, ἀναπνέει, κινεῖται τοῦτος ὁ παράξενος κόσμος, ὁ ἀπειθάρχητος καὶ ὁ γεμᾶτος ἁμαρτιες καὶ πάθη. Ἂς περιμένουμε λοιπὸν κάποια συνέχεια.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ — ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ

Μὲ τὴν τελευταία διάλεξη τοῦ κ. Γ. Σταμπολῆ, ἔκλεισαν ἀνοιξιάτικες διαλέξεις τοῦ «Συνδέσμου Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν», γιὰ ν' ἀρχίσει τὸ φθινόπωρο ἡ β' σειρά τους.

— Ἐξεδόθη «ἡ Καλλιτεχνικὴ Δημιουργία» τοῦ κ. Κλέωνα Παράσχου δοκίμιο.

— Τοῦ κ. Δ. Μαγκριώτη, «Ἡ βίβλος ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης».

—Οἱ θεατρικὲς κριτικὲς τοῦ κ. Γ.Ι.Φουσάρα ἀπὸ ἔλλειψη χώρου στὸ ἐρχόμενο.

— Κυκλοφόρησαν τὰ «Εὐβοϊκὰ Γράμματα» μὲ ὕλη ἐνδιαφέρουσα καὶ κριτικὴ γιὰ τὴ μελέτη του κ. Δ. Βογοπούλου: «Γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς ἐργαζόμενης γυναίκας».

Ἐκυκλοφόρησαν

ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ
ΜΑΚΡΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ
Διηγήματα
Ξυλογραφίες Γραμματοπούλου

ΚΡΙΣΙΜΗ ΩΡΑ
Δοκίμιο
Στολίδια Βασιλείου

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ "ΕΣΤΙΑΣ"

Κυκλοφοροῦν σὲ λίγο

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗ
Μιὰ σειρὰ σπαρταριστὲς ἠθογραφίες ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ συγγραφέα
κ. ΜΙΝΟΥ ΑΝΔΡΟΥΛΙΔΑΚΗ

Σ' ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

Ἐκυκλοφόρησε

Σ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ
Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΣΩΤΟΥ
Διηγήματα

ΕΚΔΟΤΗΣ:
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ